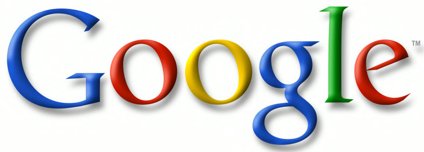

43 СРПСКА КЊИЖЕВНА ЗАДРУГА 43

ЗАВЈЕТ

ДРАМАТ У ЧЕТИРИ ЧИНА

НАПИСАО

СИМО МАТАВУЉ

Matavulj, S.

43 СРПСКА КЊИЖЕВНА ЗАДРУГА 43

ЗАВЈЕТ

ДРАМАТ У ЧЕТИРИ ЧИНА

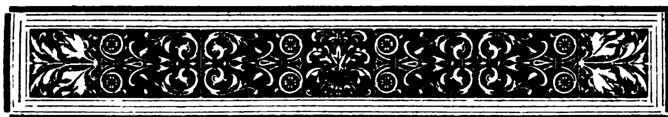
НАПИСАО

СИМО МАТАВУЉ

У БИОГРАДУ
ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ
1897

Благој успомени моје жене Милице

ЛИЦА

Кнез Ђорђе Јаблановић, властелин дубровачки, вицеадмирал у миру

Јелена Блашићка, властелинка, његова сестра

Влахо, њен старији син, поручник у ратној мрнарици

Иво, њен млађи син, доктор философије

др. Џиво Ратковић, адвокат

Силвија, његова жена

Роза племенита **Галафи**

Милица Томашевићева

Клара, милосрдна сестра

Виченцо, калуђер Исусова реда

Јаков, поп и професор у миру

Мато, слуга код Блашића

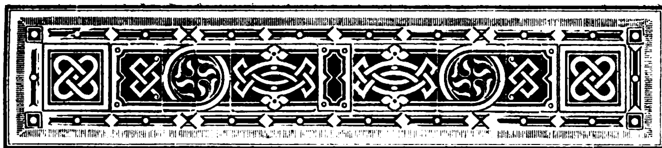
Ката, слушкиња код Блашића

Ана, слушкиња код Ратковића

Догађа се у Дубровнику у наше вријеме.

Први чин догађа се у Блашићеву двору; други у љетњиковцу Ратковићеву; трећи пред љетњиковцем Блашићевим; четврти у великој дворници Блашићева двора.

Све се догађа за четрдесет дана.

ПРВИ ЧИН

Гостинска соба у двору Блашићеву. Врата у дну и са страна. На стјенама њеколико слика, а у углу слика Богородичина.

ПРВА ПОЈАВА

Ђорђе и Јелена, послије **Ката** (у конавоској ношњи) **и Мато**

(Кад се завјеса дигне, Ђорђе и Јелена стоје држећи се за руке. Ђорђе је у путничким хаљинама, Јелена у црним.)

Јелена. Драги Ђорђе!... Какво изненађење!

Ђорђе. Молим те, Јелена, смири се!... Хајде, да сједнемо! Ти знаш како ти шкоди свако узбуђење. (Одведе је до дивана.)

Јелена (пошто сједну). Да те видим послије пет година, и то баш на мој дан рођења!... А кад си пошао из Трста?

Ђорђе. Прекјуче, брзом лађом. Јутрос у зору искрцао сам се у Гружу, одакле сам дошао пјешке.

Јелена. Један вицеадмирал, па пјешачи одакле докле?

Ђорђе. Не бјеше кола, драга Јелена, а једва сам чекао да те видим. Знајући пак да рано идеш на мису, хтио сам да те дочекам у кући.

Јелена. Драги, добри Ђорђе!... Сад ми одмах обећај да ћеш остати цијело љето с нама!

Ђорђе. Може бити. А сад, драга Јелена, да отидем у своју собу, да се преобучем. Послије тебе, највише сам жељан нашега старога града! Хоћу да га обиђем, прије него што пригрије, и да походим нелико пријатеља.

Јелена. Зар нећеш сачекати Ива?

Ђорђе. Ката ми рече да се он дуго шета. Ипак могу га сачекати, него сам рад да будем што прије готов! Дакле, које ће бити моја соба?

Јелена. Па твоја ваздашња, за Бога, Ђорђе! Прво је твоја, па Влахова, па Ивова, а ово вам је заједничка гостинска. У осталом, ми ћемо се још вечерас преселити у љетњиковац, ако желиш! Знам да ти је тамо најборавније. (Звони.) Збиља, знаш ли да је Влахо под Новим?

Ђорђе. Знам! Писао ми је. (Ката долази. Јелена јој се примакне и као издаје њеке наредбе.)

Ђорђе (за се). Боже, како се Јелена измијенила! Нијесам мислио да је несрећна срчана болест толико маха узела!...

Јелена (гласно Кати). Зовни Мата! Брзо! Дођите заједно! (Ката одлази.) Ах, не знам што ћу прије!... Збуњена сам... Драги Ђорђе! (Хвата се за срце.)

Ђорђе. Ето опет! Молим те, стишај се, одмори се!

Јелена. Хоћу, драги брате! (Ката и Мато долазе.) Вас двоје пођите за госпаром кнезом, па га послужите!

Ђорђе. Мало ће ми требати!

Јелена. Като, донијећеш ми лијек из моје собе, и оне кључеве што висе десно од мога кревета! (Ђорђе и слуге одлазе лијево.)

Јелена (отиде пред икону). Хвала ти, милостива мајко Божја, што си ме јутрос овако ненадно обрадовала! Смилуј се и узми у своју материнску заштиту Ђорђа, Влаха, Ива и мене грешну. Учини да долазак мога брата буде срећан за моју дјецу, а мени да донесе мир, за којим толико жудим! (Сједне на диван.)

ДРУГА ПОЈАВА

Пређашња, Мато, Ката, послије Ђорђе

Јелена (узевши скленицу са лијеком, успе њеколико капи на грумен шећера и говори). Мато, узми кључеве па иди у љетњиковац, те донеси из подрума десет од онијех скленица, што су поређане лијево. Иди, синко, брже! Можеш узети кола! Памти што сам ти рекла, од онијех с лијева. (Мато одлази.)

Ката. Госпођо, ви сте мало блиједи!

Јелена. Е моја Като, није шала видјети јединога брата, након пет година, и то изненада! Ах, како ме је обрадовао Бог!... Слушај! Ти ћеш данас имати пуне шаке посла. Најприје ћеш отићи до госпође Розе — однијећеш јој једно писамце. Чекај да напишем! (Јелена сједне за сто и почне писати.)

Ката (за себе). Видим ја да ће бити велики конфузијон у кући!... Ах и мене је изненадио госпар кнез Ђорђе!... Сасвим је лак као какав младић!... Добри кнез Ђорђе, како је посиједио, али се са мном разговарао и шалио. А највише распитује за госпара Ива! Види се да и сад њега највише љуби!... А ево га!

Ђорђе (у адмиралској одјећи). Гле ти пишеш!

Јелена (прекинувши писање). А ти си већ готов! А, сад си ми лијеп! Тако! Писмо је готово! Ах, што ће се обрадовати моја добра Роза. (Пишући адресу.) „Госпођи Рози племенитој Галафи.“

Ђорђе. Која је то Роза Галафи?

Јелена. То је удовица Мелкиорова... Да збиља ти је не познајеш. Красна је то жена и моја најбоља пријатељица. (Устане и примакне му се.) Ево шта јој пишем (чита): „Мила моја Розо, пишем ти у највећем радосном узбуђењу. Ненадно је дошао мој драги брат Ђорђе, кога ти познајеш само по имену. Брже дакле дођи, прије него што почну походе, да се нагледаш човјека за кога си више пута рекла (наравно судећи га по сликама) да је прави тип властелина дубровачкога! Видјећеш како мој Ђорђе весело носи својих шездесет и пет година.“ (Предаје писмо Кати и даде јој руком знак да одлази.)

Ђорђе. Хм! Та пошљедња напомена могла се изоставити!... Знаш, ја стар момак, а она удовица.

Јелена. Ах, ти стара мрнарино, ти се тобож шалиш, али ти је мило да ти се ласка!

Ђорђе. Не познајем ту Розу, али замишљам каква је! Она је погрбљена, суха, старија и побожнија од тебе!

Јелена. Ха, ха, ха! Баш си погодио! Роза је удовица од двадесет и шест година, без дјеце, богата и једна од најљепших жена у Дубровнику!

Ђорђе. Та шта говориш! Мелкиор је био старији човјек!

Јелена. Старији двадесет година од ње! То је био брак, што но се вели, „из разлога“. Погодио си пак, да је Роза узор побожности. Она, готово једина

од својих вршњакиња, припада женској задрузи Светога Фрања Асискога...

Ђорђе. Којој си задрузи ти старешица! Немој ми замјерити, али кажем, да ти и та Роза и све сестре Светога Фрања немате пречега посла, него...

Јелена (стављајући му руку на уста). Не говори даље, јеретиче!

Ђорђе (гледајући на часовник). Шта ради већ Иво? До сад се могао нашетати. Или је, може бити, нашао на гомилу сељака, па им приповиједа о великом Српству, о демокрацији!

Јелена. Не помињи ми то, молим те!

Ђорђе. Лани, кад је положио испит, послао ми је карту са својом новом титулом: „Иво Блашић, доктор философије“. Послије сам из Дубровника примио другу, коју си доиста ти преиначила, јер писаше на њој: „Иво Блашић, властелин дубровачки и доктор философије“. Него, збиља, кад већ хоћеш да га чекам, причај ми што о њему. Како проводи вријеме?

Јелена. Пошто се врати из шетње, удубе се у своје књиге, све до ручка... Послије ручка разговарамо се, или ми штогод чита, па опет изиђе до пред вече, а онда дође по мене, да ме изведе у шетњу!... Ето ти, како Иво проводи по цио дан!

Ђорђе. Ја ћу допунити што ти изостављаш! Послије подне, Иво обично иде у српску читаоницу, којој је он душа, гдје се не говори ни о чему другом, до о великом Српству! У томе су му вјерни поборници: поп Јаков, његов пређашњи професор, који је због тијех фантазија изгубио службу, и адвокат Ратковић, који се већма брине о таким работама, него да стече клијентелу.

Јелена. Ах, да знаш колико трпим због тога! Мој исповједник каже, да ко год ради за Српство, да тај ради против католичке цркве!... Тешко мени! Ономад је у *Католичкој Одбрани* изашао допис, у коме се напада Иво као отворени непријатељ наше вјере!... Тешко мени!

Ђорђе. Молим те, Јелена, смири се! И ако би боље било да се Иво не мијеша у те ствари, опет све то није тако страшно! Све ће то с временом изништити! То би се вријеме... како да кажем?... могло и ускорити! Треба га оженити, па неће имати времена да се заноси политиком.

Јелена. То је моја највећа жеља! Једнако се молим Богу да да̂ Иву честиту сапутницу у животу, жену од добра рода и добру католичкињу...

Ђорђе (у шали). Од прилике као што је Роза.

Јелена. Да, као што је Роза.

Ђорђе. Па можда и саму Розу?

Јелена. Па... кад би и то било!

Ђорђе. Охо! Зар сестра Светога Фрања жели да буде Ивова жена!

Јелена. Не гријеши се, Ђорђе! Роза, може бити, и не сања о томе, али она би се, може бити, жртвовала, ради мене!

Ђорђе. Заиста то би била велика жртва, да се та удовица уда за лијепа, богата и учена младића. Вјере ми, ако све задругарке Светога Фрања Асискога имају такав појам о жртви, онда... (Видећи да се Јелена љути.) Е, нећу даље, нећу, него ми реци, има ли Иво наклоности према Рози?

Јелена. На жалост, опазила сам противно!

Ђорђе. Е, видиш, то није споредна ствар!... А да ли он има наклоности према каквој другој?

Јелена. Не знам! Пуне ми уши којекаквих причања! Иво се често састаје са неком госпођицом Томашевића, па из тога свијет испреда свашта!

Ђорђе. Госпођица Томашевићева!... Која је то сад?

Јелена. То је кћи њекога херцеговачког устаничког вође, који је погинуо у буни. Она нема никог од ближег рода, јер су јој сви умрли у збјеговима и изгинули у бојевима, овијех пошљедњих мутнијех година. Њу су узели под своје супрузи Бравчићи, али су дјевојци задржали очево презиме.

Ђорђе. Бравчићи?... Немам част познавати ни Бравчиће!

Јелена. Бравчић је био трговац њихове вјере, који се, не знам право од куд, доселио у Дубровник. Он је умро прије пет шест година, а жена му је веома стара, те не излази из куће.

Ђорђе. А је ли лијепа и образована та госпођица?

Јелена. Кажу да није ружна, а била је њеколико година у Русији на школовању. Кажу да она пише политичке чланке и пјесме.

Ђорђе. Хм, вјере ми, Јелена, како је Иво окренуо, ту би могло бити опасности!

Јелена. Ђорђе, шта говориш! Та неће ме, ваљда, Бог тијем казнити, да ми син узме туђинку, од друге вјере, од проста рода.

Ђорђе. Надајмо се да неће! Је ли ти кад год Иво спомињао госпођицу Амалију?

Јелена. Амалију?

Ђорђе. Да, Амалију Горадаки, кћер мога покојнога пријатеља пуковника Горадаки, коју сам, као што знаш, ја крстио. Пошљедњи пут кад се из Беча враћао, Иво је био на ручку с њом код мене. Повјерљиво

ти кажем, Иво је добар утисак учинио и на дјевојку и на њену матер! Али, кад ти он није ништа поменуо о њој, то је рђав знак!... С Богом мòји планови!

Јелена. И ти мислиш да би Амалија била прилика за Ива?

Ђорђе. Corpo di Bacco, зашто не? Амалија је племићка, доноси двије стотине тисућа форината, лијепа је, образована — шта јој дакле недостаје?

Јелена. И добра је католичкиња?

Ђорђе. Па већ није као ти и сестре Светога Фрања Асискога, али је колико треба!... (Смијући се.) Него, ако би то било, шта бисмо са госпођом Розом Галафи?

Јелена (замишљена). Па Роза би могла за Влаха!

Ђорђе. Ха-ха-ха! Врло добро! Дакле ако не за Ива, онда за Влаха? Бога ми, те сестре Светога Фрања, осим што су готове да се жртвују, канда нијесу ни велике пробирачице.

Јелена. Ти све на мрнарске шале! Ја онако, чисто нехотице поменух Влаха, али збиља то не би била рђава ствар! (Чујући кораке за кулисом с лијеве стране, устане.) А, то је Иво!

ТРЕЋА ПОЈАВА

Иво и пређашњи, послије Ката

Иво. Могу ли очима вјеровати?... Драги ујаче, јесте ли с неба пали? (Пољубе се.)

Ђорђе. Ја се, синко, не пењем на небо. Дошао сам лађом, као обични смртни!... Мило ми је што те видим здрава.

Иво. И ви сте на очи врло добро, ујаче! Не налазим никакве промјене за ову годину дана, од кад се не видјесмо.

Ђорђе. И то је комплименат човјеку мојих година!...

Јелена. Видиш ли, Иво, лијепу мисао твога ујака! Дошао да ме изненади на мој дан рођења!... Него, опростите, ја одох да видим шта раде млађи!... Знам да ћете се препирати, али се надам, да ће Иво попустити, као што је ред! (Запријети прстом Иву, па оде десно.)

Иво. Зашто да се препиремо?

Ђорђе. Имали бисмо зашто, да је томе вријеме, али данас нећемо... него сутра.

Иво. Нећемо ни сутра, јер идем у Жупу.

Ђорђе. Шта ћеш у Жупу?

Иво. Прекосутра су опћински избори.

Ђорђе. Па шта се тебе тичу опћински избори?

Иво (смијући се). Много ме се тичу! Ово је први пут да истичемо нашега човјека за предсједника опћине.

Ђорђе. Вашега човјека?... Хоћеш ли тијем да кажеш њекога Србина?

Иво. Да, драги ујаче!

Ђорђе. То је, по свој прилици, какав трговчић, скорашњи досељеник! Зове ли се Бравчић?... Овновић?... Тако нешто?

Иво. Не, драги ујаче, него је наш кандидат властелин и католик — ваш пријатељ, кнез Михо!

Ђорђе (тренутно застаје). Кнез Михо ваш кандидат!... Је ли Михо полудио?...

Иво. Није, ујаче, него се у Дубровнику почела будити народна свијест и кнез Михо војује за наш језик, за пучку просвјету.

Ђорђе. Јадни мој Дубровниче, каква те зла коб задеси, под твоје старе дане!... Дакле овдје је буна?

Иво. Није, драги ујаче, него неизбјежна и допуштена политичка борба. Њеки су за стари ред, а други хоће напредак.

Ђорђе. Све сте то ви учинили — ви што из књига испредате њеку нову мудрост, што хоћете да срушите оно, што су стотине нараштаја наслагали, па на тим рушевинама да зидате вавилонску кулу!

Иво (смијући се). Нећемо то, не бојте се!

Ђорђе. Па каква је твоја улога у тијем изборима? Шта ћеш ти по селима?

Иво. Да агитујем за нашега кандидата, ујаче! (Весело.) Јао, како ме ви погледате! Зар ви то тако узимате?

Ђорђе. И то ти мени, млади госпару, у брк кажеш?... Властелин дубровачки иде међу пук, да агитује! Ја ти кажем да ћу одмах отићи, ако се будеш мијешао у то!

Иво. Драги ујаче, молим вас, стишајте се, ето мајке!

Јелена (улазећи). Ђорђе, да се за нешто договоримо. (Видећи да је Ђорђе љут.) Шта је било? Дакле ти си naљутио ујака у првом састанку!

Иво. Нијесам ја, мати, него кнез Михо! Кад је ујак чуо да је Михо кандидат за подестата, одмах се наљутио!

Јелена. О, проклета политико, докле ћеш ми тровати живот у мојој кући!... Молим вас обојицу, не говорите бар данас о политици. Нека данас буде „Божје примирје“, како су говорили наши стари.

Ђорђе. Но-но-но! Ја с моје стране...!

Ката (с десног уласка). Госпођо, њеки господин жели к вама! (Окрене главу и смије се.)

Јелена. Ко то? Нека дође! (Ката одлази.)

ЧЕТВРТА ПОЈАВА

Влахо (у ношњи мрнарског официра) **и пређашњи**

Сви у глас. Влахо!

Влахо (поздрављајући војнички). Влахо Блашић, заставник на ратном броду Т р и т о н у, покорно јавља да је дошао да честита дан рођења својој драгој матери и да му је дато четири недјеље одсуства!

Ђорђе (за се). Опет одсуство!

Јелена (идући му у сусрет). Влахо! (Грли га.)

Влахо (пољуби је у руку). Драга мајко, честитам од свега срца! (Примакнувши се Ђорђу и пошто се пољубе.) Драги дундо, ја нијесам ни мало изненађен, што вас видим, јер ми је невјерна Ката казала за ваш долазак! (Примакавши се Иву.) Високоучени господине докторе!

Јелена. Ама, како се ја одмах не сјетих да је то он?... Како се сви не сјетисмо?

Влахо. Значи да нијесте досјетљиви!

Ђорђе. Којим си путем дошао, госпару заставниче?

Влахо. Сувоземним, на коњу, као што доликује мрнарском официру! Са мном је дојахао и један камарад, гроф Брантен. Он ће бити слободан да те походи, мајко.

Јелена. Биће ми мило!... Ах, каква мила изненађења! Знате шта? Да учинимо нешто, што давно нијесмо, да буде игранка вечерас у нашој кући — онако скромна, домаћа скокњава!

Влахо. Врло добро! Дивна мисао!... (Окреће се Иву.) Шта си се ти замислио?

Иво. Ништа! (Ката улази и предаје Јелени два писма, која она почне читати, не слушајући даљи разговор.)

Ђорђе. Влахо, познајеш ли госпођу Розу Галафи?

Влахо. Како да не познајем најпобожнију удовичку душу у најљепшем удовичком тијелу!

Ђорђе. Гле! Гле! Штета што нијеси озбиљнији, па да та госпођа Роза престане удовати и јадовати!

Влахо. Већма би јој се уписало у заслугу пред Богом, кад би спасла једнога грешника!

Ђорђе. А ти, госпару Влахо, којој странци припадаш?

Влахо. Женској странци, драги дундо, без разлике, је ли она дјевојачка, или удовичка, или она трећа!

Ђорђе. Е, онда можеш сутра да отпутујеш, јер ће наш доктор да загази посред агитације!... Иде човјек у Жупу!

Влахо. Драги дундо, ми смо на то већ огуглали, а немојте се ни ви љутити, јер ће влада узвикнути: halt!

Иво. Молим вас да о томе не говоримо!

Ђорђе (Влаху). Збиља, како ти то често добијаш одсуства?

Влахо. Па као сестрић вицеадмирала Јаблановића!

Ђорђе. Хм! (Погледавши на часовник.) Већ је вријеме да идем!

Јелена (бацајући љутито писма). Ах, проклети били!

Ђорђе. Шта је то, Јелена?

Иво. Опет тајанствена писма, што су од њекога времена учестала.

Јелена. Ах, њеке досаде, а нервозна сам, па ми утече ријеч!... Боже ми опрости!... Дакле, ти идеш, Ђорђе! Хоћеш ли с дјецом?

Ђорђе. Не, сам ћу. До виђења! (Оде.)

Јелена. Да те испратим! Дјецо, сад ћу се вратити! (Оде.)

ПЕТА ПОЈАВА

Иво и Влахо, послије **Јелена**

Иво. Подмирио сам Самуила.

Влахо. За име Божје, лагано! Дакле, свршено је! Та ми ријеч скиде терет са срца! (Примичући се Иву.) Драги брате, ја сам се пред њима на силу смијао и шалио, а у мени је срце слеђено!

Иво. По твоме писму дуг износи двије тисуће форината, међу тим Самуило ми је поднио мјеницу од двије тисуће и три стотине! У осталом, ти никада не знаш тачно колико дугујеш! (Уздахнувши дубоко, прекрсти руке.) Сад је већ мјера превршена! Самом Самуилу дугујеш преко пет тисућа. У Трсту, Поли, Задру, Спљету и осталијем мјестима, гдје си дуже служио, ваљда још толико!

Влахо. Све ће се то лако намирити! Сад допусти да ти захвалим и да те увјерим...

Иво. Остави увјеравања и захвалност, тим прије што ја ово не чиним тебе ради! Оставимо у опће

празне ријечи, него чуј до краја! Самуилу сам дао обвезницу са јемством наших винограда у Жупи! То је готово пошљедњи остатак наше баштине, који није био заложен! Сад нашој матери остаје само ово крова над главом — разумије се, до нове прилике, докле се не сјетиш да се и кућа може заложити!

Влахо (хвата се за главу). Ох, Иво, заслужио сам сву горчину твојих пријекора, али живога ми Бога, кад бих знао да нећу то наскоро накнадити...

Иво. Ти би се убио и тијем би матери дигао бреме са срца!... Ах, грешни Влахо!

Влахо. Доста, Иво, ако Бога знаш! Или ми се смилуј, или ме убиј!... Ето је!

Јелена (иза кулисе). Иво, Влахо! (Улазећи.) А, ту сте још? Врло добро! Ђорђе хоће да још ноћас будемо у љетњиковцу, да се одмах послије игранке одвеземо!... Сад, да се још за нешто посавјетујемо! Кога да зовемо на игранку? У опће, требају ли позивнице?

Влахо (збуњен). Разумије се да требају!... То јест, не требају!... То јест, како се ствар узме!...

Иво. Ја мислим не требају, него ред је позвати свакога, ко дође да честита!

Влахо. Сасвим, драга мати, сасвим тако! Иво има право!

Јелена. Добро, нека буде тако! Ох, како сам срећна, кад вас видим поред себе! Ходите, драга дјецо! (Загрли обојицу.)

Влахо. Дакле, биће игранка!... Заиста славна мисао!

Јелена (загледавши се у Ива). Иво, синко, ти си још у обичном одијелу! О, Боже! Ето, да ја не

видјех, ти се не би ни сјетио, па би била права брука!

Иво. Гле, збиља!... Одох, да се пресвучем. (Отиде лијево.)

ШЕСТА ПОЈАВА

Влахо и Јелена, послије Мато

Јелена (гледајући за Ивом). Иво се усиљава да се покаже весео, али му не иде од руке! Шта ти мислиш, Влахо, зашто је Иво тако суморан?

Влахо. Драга мајко, може бити брине се за изборе!... Ти знаш колико се он заноси тијем стварима!

Јелена. А може бити да је томе други узрок...

Влахо. Шта би друго могло бити?

Јелена. Шта ти мислиш, треба ли се ослањати на анонимна писма?

Влахо (уплашено). Зар ви примате анонимна писма!... А, тако сад разумијем сам малопријашњи призор... Најпослије, шта вам јављају?

Јелена. Ето, на примјер, јављају и о теби!... Кажу, да си ти у њеким везама са Жуђелом Самуилом, и да бих ја добро учинила да разберем шта је међу вама!

Влахо. Ја у везама са Жуђелом Самуилом?

Јелена. Да ти даје велике суме на камату!... Што би теби толики новац?... Ја мислим да се не карташ више?

Влахо. Зар такав разговор да водимо јутрос, у овом часу, а на основу извјештаја и нечасних безимених писама!... Драга мајко, молим вас, оставимо то!

Јелена. Добро, оставимо сад то, па иди по твога грофа!...

Мато (улазећи). Госпођо, ја сам се вратио!... Дошао је отац Виченцо!...

Јелена. Нека изволи пречасни! Уведи га, а ти иди пред врата од дворнице и јављај госте! (Мато одлази.)

Влахо (за се). Дошао је језуита! (Гласно.) До виђења, мати! (Излази лијево.)

СЕДМА ПОЈАВА

Виченцо и Јелена

Виченцо (ушавши на главна врата, застане). Хваљен буди Исус и Марија, племенита госпођо!

Јелена. Вазда буди хваљен Исус и Марија, пречасни оче!

Виченцо (склонивши руке). Призивљем онога, од кога долази свако добро, да излије свој благослов на овај дом, да вама, племенита госпођо, подари здравља и мира, да ваш подмладак упути својим путовима, да под овијем кровом буду увијек цвјетале хришћанске врлине!...

Јелена. Амен!... Хвала, оче! Молим вас, сједите, пречасни оче! Чули сте ваљда за моје пријатно изненађење јутрос?

Виченцо. Да, јавила ми госпођа Роза. Врло ми је мило. Познајем његову преузвишеност из виђења, а била би ми највећа част да се с њим познам лично.

Јелена. Ја ћу вас представити!... Нијесам се још била повратила од мога пријатног узбуђења, кад дође и мој Влахо!

Виченцо. А, дошао је и драги госпар Влахо? Е баш се види да вас је добри Бог хтио обрадовати на данашњи дан!

Јелена. Хвала му на милости. Али сам се огријешила. Ето нема ни два часа да сам се исповједила, да сам се ја, грешна, удостојила примити свето причешће, а већ сам се огријешила. Види се, да вас је сам Бог послао, да ми будете у помоћи!

Виченцо. Ја сам најнедостојнији слуга његов, али то нека ни најмање не смета вашем основаном увјерењу, да сте у великој милости његовој, кад ме шаље у тренуцима, кад вам је потреба!... Дакле, кћери моја, говорите!

Јелена. Мало прије опет сам примила два анонимна писма и читајући их, толико сам се заборавила, да сам узвикнула: „Ах, проклети били!“ Разумије се, клела сам оне што ми пишу! Како да то откајем?

Виченцо (пошто се мало размисли). Гријех је клети и непријатеље, али га је лако откајати. А шта вам се јавља у тијем писмима?

Јелена. Опет исте ствари, али са таким потанкостима, да човјеку памет стане! У првом писму јавља ми се да је Иво прекјуче, цијело послије подне, провео у Ратковићеву љетњиковцу са Цивом, Силвијом, попом Јаковом и оном дјевојком, те да су опет читали онај Ивов спис, у ком се грди католичка вјера!... Осим тога, каже, Иво и она отворено говоре о свадби!... О, Боже, шта да се ради?... Помозите, оче!

Виченцо. Стишајте се, драга кћери! Треба се ослањати на Бога, који све на добро управља, а треба и разумно поступати. Имајте на уму оне Хри-

стове ријечи: „Будите чисти као голубови, а мудри као змије!“ Ово су прилике кад треба бити змија! Оставите ви то мени!

Јелена. Ах, оче, у Богу и у вама све је моје надање!

Виченцо. А шта је у другом писму?

Јелена. Опет о Влахову беспутном животу и о његовим дуговима!... Али о томе ћемо други пут разговарати; а сад да ми дате неке савјете. Ја сам Иву била намијенила невјесту, али сад, пошто сам се увјерила, да он нема наклоности према њој, принуђена сам да настојим, да узме другу. Питам вас, оче, хоће ли бити грешан тај мој поступак?

Виченцо. Драга кћери, није вам гријех, што хоћете да ожените сина према његовој наклоности.

Јелена. Хвала вам, оче! Ви схватате, зашто је то моја највећа брига?

Виченцо. Разумијем, госпођо! Нема сумње, да честита жена много утиче на човјека. Врло често жена је средство, којим се Бог служи, да себи приближи оне, који одступају од стаза његовијех! А је ли друга женска, коју намјењујете Иву, добра католичкиња?

Јелена. Искрено да кажем, мислим да није много ревна, али, мој драги оче, кад имам основану сумњу, као што знате, да би Иво могао узети дјевојку туђе вјере...

Виченцо (брзо). Онда не може бити колебања, онда само нека је католичкиња.

Мато (иза кулисе свечаним гласом јавља.) Контеса Пуцић!... Маркиза Бунић!...

Јелена (устаје). Гле! Већ почињу посјете!... Опростите, ми ћемо разговор сутра довршити. До-

ђите у љетњиковац. Изволите сад са мном у велику дворницу!

Виченцо. С вашим допуштењем, ја ћу мало доцније, пошто се госпође поздраве с вама! (Јелена одлази).

Мато (иза кулиса). Његово преосвећенство господин епископ!... Њихове високопречасности каноници: Матејић, Видулић, Ивчевић!...

Виченцо (за се). Ах, ах, дакле други план за Ивову женидбу! Је ли то план кнеза Ђорђа? О томе треба одмах да се обавијестим! А, гле!... Ево госпар Ива! (Устане и клања се.)

ОСМА ПОЈАВА

Иво и Виченцо

Виченцо. Клањам се, племенити госпару докторе!

Иво. Добар дан!

Виченцо. Ја вас понизно молим да и ви изволите примити моја најискренија честитања приликом рођендана ваше племените госпође мајке!

Иво. Хвала!

Виченцо. Ја вас такође молим да се увјерите да и према вашој личности гајим најдубља осјећања поштовања! Ја ћу у овој прилици слободан бити, да вам кажем како ме је дубоко ожалостио онај допис у Католичкој Обрани противу вас.

Иво (одмахнув руком). Мене онакво писање може само згадити! Оно доликује карактеру уредника, коме је тобож задатак да штити вјеру, а спустио се тако ниско, да оговара и лаже из политичких разлога.

Мато (иза кулиса). Конте Брантен!... Госпар Влахо Блашић!... Племените госпође Галафи и Наталић!

Иво. Што ви не изволите у дворницу?

Виченцо. Чисто се снебивам, јер је тамо и његово преосвећенство, али опет идем! (Упућује се на главна врата и сукоби се са Јаковом и Ђивом, којима се поклони, па изиде.)

ДЕВЕТА ПОЈАВА

Јаков, Ђиво и Иво

Јаков. Добар дан, драги Иво! Ево и ми дођосмо, да се поклонимо твојој госпођи матери, али је дворница већ пуна госпоштине!

Иво (рукујући се са обојицом). Добро сте ми дошли, драги мој учитељу и драги Ђиво! Од срца вам хвала! Сједите! (Сједају сви тројица.)

Јаков. Као што видим, ти си се забављао са оцем Виченцом!...

Иво. Да!... Шапутао је с матером готово пола часа. То је доиста била друга исповијест од јутрос, а да не почеше походе, ко зна колико би то трајало!... Ах, замислите мој положај! Ја морам да трпим тога фарисеја, који је постао прави домаћин ове куће! Под изговором духовнијех савјета, забада своје прсте у најситније домаће послове! Осим свега, имам основана разлога сумњати да јој упућује анонимна писма, те јој загорчава и без тога несрећан живот! И ја све то морам трпјети и не смијем ни покушашавати, да мајку обавијестим!... Ах, тако ми Бога,

често ми дође, да га избацим из куће, па пукло куд пукло!

Диво. Ја се чудим, како свећеници истински побожни и разборити, као што сте ви, оче Јакове, не реагирају против те шкодљиве мистичности, која је обузела наш женски свијет, противу тога болешљивога пренемагања, које баш доказује да опада истинска и здрава побожност.

Јаков. Е, мој синко, тебе млада памет заноси, кад тако говориш! Има тридесет година да ја носим ове хаљине, и, Бог ми је свједок, да сам увијек био савјестан католички свећеник, па сам под старост дочекао да се браним од оптужбе јеретиштва, само зато што не тајим да сам Србин!... Еле, доста ће бити ако се будем могао и одбранити, а камо ли да реагирам против мистичке настраности! Тако му је вријеме!

Диво. Заиста срамно! Ето и моју су Силвију прогласили за јереткињу, зато што је пријатељица са Милицом!

Иво. Је ли била Милица синоћ код вас?

Диво. Јесте. Синоћ је опет било сијело! Дочитали смо твој рукопис. Милица каже да има прилично напомена.

Иво. Кад она каже „прилично“, значи да их има много. Ах, цјепидлака, пунктаторка једна!

Јаков. Слажемо се сви да је баш лијепо и вјешто обрађен онај дио, гдје говориш о вјери и народности — гје доказујеш да човјек може бити у исти мах и добар Србин и добар католик.

Диво. Него, вјере ти, шта си разговарао с оцем Виченцом?

Иво. Био је у засједи овдје, па кад сам хтио да пођем, он ме заустави, па, ни пет ни шест, него поче изражавати своје сажаљење ради онога дописа!

Јаков. Који је сам написао!

Џиво. Јеси ли му бар показао да се не даш заваравати?

Иво. Јесам!... Али оставимо то! Чули сте да су дошли ујак Ђорђе и Влахо?

Џиво. Чули смо од Мата.

Јаков. Јеси ли ти већ разговарао с ујаком?

Иво. Јесам! Било је мало и сукоба. Криво му је што се мијешам у изборе. А је ли сва војска у убојном реду?

Џиво. Све је у реду, само да се јуриша!... Као што већ знаш, сутра прије поласка састанак је код мене!

Јаков. И ја ћу доћи да вам кажем „С Богом“, јер сутра путујем на Пељешац!

Мато (иза кулиса). Његова преузвишеност кнез Ђорђе Јаблановић... кнез Михо Балдић!...

Иво (устајући). Гле, ујак са нашим кандидатом! Хајдемо и ми у дворницу! (Устану сви и упућују се к изласку.)

Мато (иза кулиса). Господин предсједник суда, доктор Торнеш!

(ЗАВЈЕСА ПАДА)

ДРУГИ ЧИН

Гостинска соба у Ратковићеву љетњиковцу. Са страна двоја врата и два прозора. Врата и на средини.

ПРВА ПОЈАВА

Мато, Ана и Јаков, послије Циво

(Кад се завјеса дигне, Мато и Ана нешто шапућу, па Мато побјегне десно.)

Јаков (улазећи). Добро јутро, дјевојко!... Је ли ко долазио?

Ана. Јест!... Није!... А ви питате је ли долазио какав госпар? Није, није. (Чује се звоно и она отрчи лијево у Цивову собу.)

Јаков (гледајући за њом). Шта је овој јутрос?

Циво (улазећи). Добро јутро, драги дум Јакове!

Јаков. Бог добро дао!... Јеси ли се одморио?

Циво. Прилично. Легли смо око два часа јутрос. (Примиче се прозору.) Какво је вријеме? Гле, има облака на мору. (Маше руком.) А, ено и Ива на прозору! Даје ми знак да ће и он сад доћи.

Јаков (сједајући). Дакле, они су се преселили у љетњиковац?

Џиво (врати се и сједне). Да! Ви сте отишли, чини ми се, око десет и по. Послије забава је била живља. Кнез Ђорђе био је једнако добре воље, као што сте га и оставили. Највише се разговарао и шалио са кнезом Михом, са мном и осталијем нашима. Као да му је много било до тога, да нас увјери све редом, е му није криво, што ће се Иво мијешати у изборе.

Јаков. Да, и мене је веома изненадила та промјена!

Џиво. Има још нешто, што нам може дати повода размишљању. Кнез је распитивао за Милицу.

Јаков. О-хо!

Џиво. Кнез је разговарао са Силвијом о нашим домаћим везама. Чим сам ја, вели, поменула Милицу, кнез узвикну: „Ах да, то је она Херцеговка, чији је живот прави роман! По ономе што сам чуо заиста интересантна дјевојка! Осим свега ја јој симпатишем као кћери једнога јунака.“ — Можете замислити да на такве хвале моја Силвија није остала нијема, а пошљедак је био тај, да је кнез изразио жељу да се позна с Милицом. Силвија се заноси помишљу да би тај састанак могао бити одлучан за срећу Миличину, и ако кнез ничим није дао разумјети да зна или да сумња какви су односи између ње и Ива.

Јаков. Драги Џиво, кад си већ поменуо односе између Ива и Милице, да се мало разговоримо о томе. Шта мисле њих двоје?

Џиво (смијући се). Оче Јакове, ја мислим да њих двоје баш ништа не мисле.

Јаков. Ја те питам, увиђају ли они да ни Ђорђе ни Јелена не би никад благословили њихову љубав

— а да и не помињем остале узгредне препријеке, које ипак нијесу незнатне.

Џиво (гледајући кроз прозор). Драги оче, баш ето долази Иво, па нека вам он одговори, јер га ја нијесам никада о томе питао.

Јаков (устајући). Не, не, не, нипошто!

Џиво. Ха-ха-ха! Зар мислите, да ја то озбиљно говорим?... Блажени неискусни у тијем стварима, као што сте ви, оче Јакове! Питате шта мисле, увиђају ли ово, увиђају ли оно? Нити они што мисле, нити увиђају, него само осјећају да су срећни!...

ДРУГА ПОЈАВА

Иво и пређашњи, послије Ана

Иво (у путником одијелу са двоцијевком о рамену, са торбом о боку и огртачем преко руке). Добро јутро! (Оставља оружја и ствари.)

Јаков. Бог ти добро дао!.. Ти баш тако „наредан“, као што веле Херцеговци за човјека под оружјем!

Иво (рукујући се). За сваки случај, драги оче, ако ништа друго, а оно за препелице!... Ја сам се надао, да је већ збор потпун!... Гдје је Силвија, гдје је пунктаторка?

Џиво. Силвија се још није обукла, а пунктаторка неће доћи!

Иво. Неће доћи? Зар јутрос да не дође?...

Џиво. Неће доћи, али ће бити овдје до мало!

Иво. Ах, што ме препаде ради њекакве досјетке, коју не разумијем! Ваљда је са Силвијом?

Ђиво. Претрпи се, видјећеш!... Јеси ли доручковао?

Иво. Нијесам! А о чему сте ви саборили?

Ђиво. О изборима! Дум Јаков вели да је побједа наша поуздана, а да ми идемо ради параде!

Јаков. Добро је ипак што идете!

Иво. Особито ако донесемо сељацима кишу, као што је прилика! Ако то буде, онда нам у другим изборима не треба никаква агитација! Постаће пословица: „Срби доносе кишу!“

Јаков. Је ли кнез устао, Иво?

Иво. Будан је. Најприје сам био код матере да јој кажем „с Богом“. Она се осјећа врло добро, а весела је као што давно није била! Па онда сам закуцао на ујакова врата, али ме не пусти к себи, него ми викну: „Хајде, Влаше, хајде, срећан ти пут, само немој да се опијеш!...“ Шта велите о његовој чудној промјени?

Јаков. Велим да је паметан човјек, који види да се не може ићи против бујице!

Иво. Велика му хвала што је дошао, те обрадовао мајку, а сад му велика хвала што ми се не противи! Ја чисто осјећам да ми је донио срећу у кућу. Ко зна! Ја се још нечему надам од њега!

Ана (с лијева). Јао, госпару, ето госпођице Милице на колима!

Ђиво. Јао ти Бог дао, зашто тако јављаш? (Сва тројица устану и примакну се прозору.)

Иво. А гле! Сад разумијем пређашњу твоју заклетву! Дакле, неће доћи, него ће се довести. Збиља и ја бих се зачудио, јер она увијек пјешке долази!

Ђиво. То су кола, на којима ћемо ми путовати. Ја сам наредио кочијашу да најприје прихвати Ми-

лицу. Видиш, пространа кола за четворицу, петорицу, зато да у повратку узмемо кога поглавара, ако би се коме прохтјело до града!... Признај да ја све предвиђам!

Иво. Гле, Милица је у новој, прољетњој одјећи, плаве боје! Дивно јој пристоји!

Ана. Ја не знам шта ћу сад да радим, госпару?

Џиво. Иди и настој око доручка! За петоро!

(Ана отиде, сва тројица стану пред врата.)

ТРЕЋА ПОЈАВА

Милица и пређашњи

Џиво. Клањамо се небеском прољетњем плаветнилу!

Иво. А ја црнијем очима и бијелу лицу, које се боље истиче према плавој боји!

Јаков. Добро јутро, драга Милице!

Милица (смијући се, рукује се најприје са Јаковом). Добро јутро!... Шта значи тај необични, свечани дочек? Ваљда за то, што сам на колима стигла?

Џиво. Зато, а и зато што си удесила да те толико чекамо, као какву кнегињицу!

Милица. Ја сам одмах изишла, чим су кола дошла!

Иво. Рецимо: нијеси одмах! Заузело је мало времена и нова хаљина и огледање!... Дивно ли стоји!

Милица. Како сте се забављали ноћас?

Џиво. Силвија ће ти испричати како је било на забави. (Гледајући Ива.) Она ће ти казати ко је био

коловођа у кадрилима, у котиљону, и ко је заморио све играчице, ко је задивио сав свијет кокетирањем.

Иво. То је био Џиво — разумије се!

Џиво. Али нека то Силвија исприча у главнијим потезима, а потанкости оставите за послије, па похитајте к нама, јер смо ужасно гладни!... Па онда вријеме је и да полазимо!

Милица. Добро, идем. (Упути се, па застане, извадивши из торбице што јој о руци виси њеке новине.) А да! У мало не заборавих! Ево вам да се позабавите! (Даје Џиву новине и одлази.)

ЧЕТВРТА ПОЈАВА

Пређашњи без Милице

Џиво (развивши лист). Гле! Католичка Одбрана, синоћњи број. Још се није ни осушила и ако је преноћила! Пхи, како заудари боја!

Иво. Деде, читај!

Џиво. Први чланак: „Наши опћински избори.“ Чујмо! (Чита.) „Поуздано смо извијештени, да су наши надри-Срби и назови-католици успјели да заведу прости пук, те ће имати већину.“ (Прекидајући читање.) Ех, сад сам и ја сигуран! Баш ти, хвала, богољубна сестрице. (Чита). „Да, послије толико година, послије толикијех напора, надри-Срби успјели су овога пута у својој проклетој издајничкој намјери, јер овога пута нијесу ни недостојали добри разлози, звечећи разлози, који су у великој количини приспјели прије њеколико дана, већ зна се одакле!... И наши надри-Срби и назови-католици умјели су вјешто употрије-

бити поменуте разлоге, управо разасули су их и шакама и прегрштима по Жупи и Приморју. Коловођа у томе послу био је као увијек злогласни поп Јаков, кога његови зову: протопоп Нећељко!... Главни му помоћници бјеху, као и до сад, in capite, госпар Иво Блашић, па онда др. Џиво Ратковић, др. Божо Морајица, г. М. Карић, докторанд Биоковић и остала кита српских перјаница!... Њихов кандидат, кнез Михо, ограничио се само да пише писма; кажу да их је на товар отправио! Кажу да је она високоучена госпођица Влахиња-Рускиња М... спјевала пригодну пјесму! Каже се још да ће се сва поменута господа, а на челу им „протопоп Нећељко“, сутра поново размилети по селима, а пред њима да ће се вити велика српска тробојка“...

Иво. Гледајте, молим вас, то нам није пало на ум, а то није баш рђава мисао!

Џиво (чита даље). „На велику жалост и срамоту нашу, има знатан број католичких свећеника, жалоснијех сеоских пароха, који су се такође дали увјерити поменутијем разлозима! Ми то за сад само констатујемо, али ћемо, post festum, објелоданити њихова имена! Ми апелујемо на оне, који су остали чисти, као и на грађанске бираче и на чиновнике, да докажу да и ако се католичка мисао могла сузбити, она је ипак дубоко укоријењена међу нама, и да ће она скоро ускрснути.“ (Прекидајући читање). Пазите завршетак! (Чита.) „Владу пак поново упозорујемо на издајничке тежње надри-Срба, које се косе са поданичком лојалношћу!“ (Говори.) Као први чланак доста је кратак и неписмен, али има једну врлину — јасан је као дан!

Јаков. Не чудим се ни дрскости ни безобразности, али нијесам мислио да ће бити тако луди! Ово је пак добро и ово потврђује ону изреку: кад је њеко питање дозрело, онда му већма помажу грешке његовијех противника, него пожртвовања његовијех присталица!... То ће искусити и ови око Одбране!... Није шала вријеђати толике људе и још како вријеђати!

ПЕТА ПОЈАВА

Силвија, Милица и пређашњи, послије **Ана**

Силвија. Добро јутро, господо! Опростите ми, молим вас, што сте толико чекали! (Рукује се с Јаковом и с Ивом, па отиде пред десна врата која отвори.) Ано! Донеси доручак! (Сви посједају.)

Јаков (Милици). Госпођице, прочитај нам твоју пјесму!

Милица. А не сад, него пошто побиједите!

Силвија. Какву пјесму?

Џиво (дајући Силвији новине). Ето прочитај, па ћеш разумјети. (Силвија узима да чита.)

Иво. Збиља, госпођице пунктаторко, да се разрачунамо! Какве си то силне замјерке учинила моме рукопису?

Милица. Ја учинила замјерака? (Силвија баца новине.)

Џиво. Ти, ти! Нашла си да често понавља исте мисли, да језик не ваља, да синтакса није српска, да кипте талијанизми.

Милица (смијући се). Чујеш ли, Силвија, како ме биједе? (У тај мах Ана улази, уносећи на послужавнику пет здјелица са два ибрика и са наслагом печена хљеба.)

Силвија (смијући се). Не биједе те, него је истина! Нашла си тисућу грешака и исподвлачила!

Милица. Ја сам подвукла само на два мјеста, што ми није разумљиво. Хајде да видимо! Рукопис је ту, у столу! (Упути се к столу.)

Ана (којој послужавник уздрхта). Госпођице, молим вас!... Молим вас, придржите!...

Милица (прихвативши послужавник и носећи га к столу.) Шта је теби, Ано?

Ђиво. Што и увијек! Чим помисли на Мата, одмах јој дође потреба да што разбије!

Иво. Хајде баш да вас вјенчамо, Ано!

Ана. Јао, госпару Иво... ви баш то вјерујете!

Ђиво. Иди, Ано, у кујну. (Ана отиде. Силвија и Милица сипају кафу и млијеко, сви почну јести. Ана отиде.)

Силвија. Ова наша Ана постаје свакога дана сметенија!

Ђиво. Љубав утиче на свакога једнако! Него да не би то њено сметењаштво дошло до вршка, најбоље би било удати је за Мата! Знам да ни Иву не би било баш криво!

Иво. Заиста не би! Ја га трпим једино због матере, која има неограничено повјерење у њега, а међу тим је притворан и подмукао.

Јаков (гледајући на часовник). Е, млада господо, мени је вријеме, јер лађа полази до пола часа!

Ђиво. Гле, збиља! Мени ни на крај памети, да и ви данас путујете на Пељешац!

Иво. И ја сам био заборавио!

Милица. А ја нијесам ни знала за то!... Немојте, драги оче Јакове! Останите с нама до сутра вече, докле се они не врате!

Силвија. Останите да нама двјема правите друштво!

Јаков. Не могу, драга 'дјецо! Чека ме брат, писао сам му, прекосутра је Костадин, његово име!

Милица. Па ви ћете остати дуго на Пељешцу?

Јаков. Њеколико недјеља, као и сваке године. Тамо се најрадије купам, тамо се и одморим од градске хуке и буке!

Силвија. Знате шта? Пошто су кола толико пространа, хајдемо и нас двије донекле, да испратимо наше путнике! Да сједнемо, Милице, па да се вратимо пјешке!

Иво. Врло добра мисао! Тако ће одлазак бити баш свечан!

Милица. То не!... Ја то не могу!

Јаков. Не, не, Милица нека не иде!

Силвија. Жао ми је! Тако бих се радо провезла и прошетала по јутрашњој захладици!

Милица. Па иди!...

Силвија. А ти да останеш сама у кући?

Милица. Чудна ми чуда, да останем сама за пола часа!... Иди, иди, кад би ти то само пријало. Па онда, кажу, да не ваља одустати, кад се науми путник испратити!

Јаков. Ја ћу први — дакле да се поздравимо!

Џиво. Ви ћете с нама, да вас одвеземо до лађе!

Јаков. Ни по што! Мени је до лађе педесет корака, а нећу да скрећете због тога!... Дакле, с Богом! Будите паметни и опрезни. (Рукују се. Говоре што који; С Богом, оче Јакове!... Срећан пут!... Пишите!...)

ШЕСТА ПОЈАВА

Пређашњи без Јакова

(Силвија и Циво одвоје се лијево, разговарајући тихо. Иво и Милица одвоје се десно. Иво је узме за руку.)

Иво. Како сам срећан, драга Милице, а ипак ми је тешко! Срећан сам што те видим прије поласка, што ће побиједити наша ствар, а тешко ми је што се растајем с тобом и на ова два непуна дана!... Идем, дакле, онамо, гдје ме дужност и срце зову, остављам мајку веселу, а илак ће ми се чинити вјечност без тебе! (Љуби јој руку.) Јер све, све, али ти си ми нада све!...

Милица. Ах, Иво, ја сам сувише срећна, а то ме страши!

Иво. Не говори тако, злато моје! Нико није сувише срећан! Нама се срећа тек насмијала!... Слушај, Милице! Мој ујак, као год и мати, племените су душе, само што су спутане предрасудама! Ја ћу њежнијем начином, а у згодним тренуцима, покушати да се с њим разговорим, и вјеруј, Милице, кад мој ујак види да мени нема живота ни среће без тебе, да се неће дуго предомишљати!...

Милица. Ја те преклињем, да то не покушаваш! Ја сам толико срећна, да не тражим ништа више — да осјећам, е би била права смјелост, право чикање судбини, тежити за онијем, што мора бити далеко! Да, у најмању руку, за то је сувише рано!... Иво, молим те, не говори с ујаком о томе!

Иво. Али, драга Милице, ако бих ја, и преко своје воље, принуђен био да о томе разговарам?

Милица. Како то?

Иво. Боже мој, рецимо, да је ујак нешто начуо о нашим везама, па ме запита, зар ја да прећутим, — а већ знам да и не помишљаш да бих могао лагати.

Милица. Боже мој!... Ја не знам!

Иво (хвата је за руку). Наша је љубав над сваким искушењем, је ли тако?

Милица. Јесте, али...

Иво. Е, па онда зашто страховати од сваке помисли? Имаш моју љубав, а уз њу тврду вјеру поштена човјека!

Ђиво (устајући). Хоћемо ли, Иво?

Иво. Ја сам готов. Збиља, Милице, прочитај још једном и сама цио рукопис, јер хоћу да га дам у штампу одмах! (Узимље пушку и огртач.) Дакле, хоће ли Силвија с нама донекле?

Силвија. А не — нема смисла!

Милица. Зашто нема смисла? Јесам ли ти рекла да не ваља одустати. Осим тога, мени је мило да их испратиш, кад не могу ја!... (Отвори врата.) Ано!

Ана (изнутра). Заповиједајте, госпођице!

Милица. Наредила ти је госпођа да сједнеш на кола, јер ће се и она возити доњекле, па да је пратиш у повратку! Остави све и иди одмах! (Затвори врата.) Ето, тако ја хоћу!

Ђиво. Е, па кад је тако, онда, Милице, до виђења! (Рукује се и излази са Силвијом.)

Иво. До виђења! (Застане, гледају се, на потеку једно другом у загрљај.)

СЕДМА ПОЈАВА

Милица сама

Милица (затворивши врата, отрчи лијевом прозору и замаха рупцем). Срећан ти пут, мили мој! Нека твоје лице сија од радости у побједи! Буди први у збору, као што си први у прегаоштву! Нека те хвале и величају тисуће, као и ово једно срце, које само за тебе куца! (Застане, па се одмакне.) Ах, питају шта ћу радити сама! Као да сам сама, кад он живи у мојој души!... Разговараћу са њим!... Хајде, драги, да разговарамо!... (Сједне за сто, у коме је рукопис.) Не, не, ја нећу ни ријечи проговорити, него ћу те слушати! Слушаћу само твоје ријечи, па макар и оне што нијесу само мени намијењене! (Отвори кутију. У тај мах њеко закуца на средњим вратима. Милица се тргне.) Боже, ко би то могао бити? (Гласно.) Слободно! (Врата се отворе и уђе кнез Ђорђе. — Кнез је у грађанском одијелу.)

ОСМА ПОЈАВА

Ђорђе и Милица

Милица (за се). Ко је ово?

Ђорђе (поклони се). Кнез Ђорђе Јаблановић!

Милица (за се). Кнез Ђорђе!... Боже!... (Гласно и збуњено.) Ви тражите доктора Ратковића?

Ђорђе. Не, госпођице!... Пардон! Мислим да имам част говорити са госпођицом Милицом Томашевићевом?

Милица (збуњена). Ја сам Милица Томашевићева!... Мени је част... молим вас, изволите... сједите!

Ђорђе. Хвала, госпођице! (Даје руком знак да она прво сједне.) Велика вам хвала, што сте одмах изишли у сусрет мојој жељи, коју, до душе, нијесам јасно изразио, али коју сте ви, као што видим, добро схватили!

Милица (као пређе). Опростите, господине кнеже... ја не разумијем...

Ђорђе. Ја вам захваљујем, што сте ми дали прилике, да се састанемо на само.

Милица (као прије). Господине кнеже, ваше ме ријечи неизмјерно изненађују!... Ја ништа не разумијем...

Ђорђе (посматра је, зачуђен). Госпођице, ово је очевидна забуна!... Молим вас, допустите да вас запитам: је ли ово случај, што сте сами у кући?

Милица. Шта би друго могло бити, господине?

Ђорђе. Молим по тисућу пута за опроштење, али ја сам мислио да је госпођа Ратковићка намјерно изишла, да је чак намјерно и слушкињу повела, само да ви сами останете.

Милица. Напротив, Силвија је случајно изишла... управо, ја сам је натјерала да изиђе! А не разумијем зашто би ме намјерно оставила саму!

Ђорђе. Зашто?... Је ли вам бар госпођа казала, да сам изразио жељу, да се с вама састанем?

Милица. Није!... У опће, није ми ни поменула да је разговарала с вама о мени!... Мени је све то загонетно!

Ђорђе. Заиста чудновато и за мене врло немило!... Лијепо вас молим да ми опростите, што

заведен неистинским нагађањем ја онако почех разговор с вама! Молим вас, опростите!

Милица. Молим, господине кнеже!

Ђорђе. А кад је баш случај хтио да се моја жеља испуни, хоће ли вам бити противно да наставимо разговор?

Милица. Изволите, господине кнеже!

Ђорђе. Ноћас на забави код моје сестре, госпођа Ратковићка много ми је причала о вама, те сам изразио жељу да се што прије познам с вама, тим прије што сте ми на пола сусједа, пошто сте готово свакидашња гошћа Ратковића.

Милица. Ја немам никога, и мени је Силвија као сестра.

Ђорђе. Знам, драга госпођице. Знам и то да сте много пропатили, да сте почели страдати, чим сте на свијет дошли, а да из тога страдања нијесте изишли огорчени, него, напротив, да је оно оснажило вашу природну доброту, што је свакако одлика одабраних душа!... Дознао сам и за ваше одлично и темељито васпитање и образовање. Али да се вратим на пређашњи говор. Ја сам вас видио, кад сте се довезли јутрос, и одмах сам се сјетио да ћете то ви бити! Знао сам пак да ће господин Ратковић са мојим нећаком јутрос у Жупу, и ја сам само чекао да они отиду, па да дођем. Кад сам пак видио да и госпођа с њима полази, онда сам нагађао оно, што већ знате! Сад пошто је случај удесио да нико не зна за наш састанак, ја бих вас молио да он остане тајна између мене и вас.

Милица. Не разумијем... не знам зашто, господине!

Ђорђе. Драго моје дијете — допустите да вас тако зове човјек, који би вам по годинама могао бити дјед, а који, по страдању у животу и по њекој чудној сличности његове судбине са вашом, може имати мало права и на ваше повјерење — допустите да вам се боље прикажем! Ја сам не само за друге живио, за друге радио, него сам у младости принио највећу жртву, коју човјек принијети може, само зато, што би моја срећа била извор несреће онијема, који су ми мили. Ја сам волио дјевојку, која не бјеше из мога сталежа. Ја сам се смијао тој предрасуди, јер сам са предрасудама одавно био раскрстио, али сам се наскоро увјерио, да сам прецјењивао своју снагу; увјерио сам се да су и предрасуде чињенице, с којима треба у животу рачунати; увјерио сам се да би мој поступак улио заваду и омразу у моју породицу, да би многима загорчио живот и ја сам се жртвовао!... Молим вас да вјерујете, е ово није каква срочена измишљотина, која би ми послужила као предговор, него да је сушта истина.

Милица (на прекид). Господине, ни за тренутак не сумњам да из ваших уста могу што друго чути осим истине, или да вас може руководити каква намјера, која не би била часна! Ја вас нијесам имала част познавати, али сам имала прилике да чујем за ваше врлине.

Ђорђе. Ох, драго дијете, како ме то дира, и како бих задовољан био, да ми дужност, крута дужност, не налаже да будем искрен до краја, и ако знам како ће вам тешко пасти та искреност!

Милица (као прије). Господине, кад је дужност покретач њекога поступка, онда за остало не треба разбирати! Молим, говорите без прекида... без околишења...

Ђорђе. Прије него што је госпођа Ратковићка задовољила моју радозналост, прије него што сам вас видио, ја сам био тврдо увјерен, да је дјевојка, коју мој сестрић љуби, достојна његове љубави, као што је достојна поштовања свачијега!

Милица. Ах, Боже!... Господине кнеже, молим вас...

Ђорђе. Ја сам тако мислио, а сад, кад имам пред очима то лице, на коме одсијева доброта и искреност, на коме се, као у отвореној књизи, јасно чита свака помисао, сваки покрет срца, сад ја тек појмим све, и осјећам сву тегобу и немилу страну моје деликатне мисије! Јер надам се да нијесте криво учинили моме срцу, посумњавши да ја само од своје стране долазим...

Милица. Господине кнеже, ви сте околишавајући ипак казали оно што је главно!... Томе сам се надала и ако не данас... Ја бих само хтјела, да истински схватите оно што јесте... да будете тврдо увјерени да у моме срцу нема мјеста никаквој таштини, никаквим смјеровима, ради којих би могла бити окривљена!... Ја ништа не тражим, никоме нијесам на сметњи... али... не можете ваљда тражити оно што ни Бог не може.

Ђорђе. Ах, знам ја да се срцу не заповиједа... али ваша љубав дјелује у два правца. Иву је она крепост живота, а матери његовој, несрећној сестри мојој, та љубав доноси смрт!... То што кажем, није метафора, него најсуштија истина!... Помисао да би јој син могао узети дјевојку из другога сталежа, од друге вјере, то је црв који јој подгриза живот, и још мало, па ће тај живот да увене.

Милица. Ох, Боже!

Ђорђе. Да, драга госпођице, Јелена нема узрока да вас лично не цијени, али предање и предрасуде — оно што ми тако називамо, а што су њој највеће светиње — пријече јој да благослови вашу љубав. А ја сам увјерен да ви не бисте пристали да постанете женом Ивовом уз проклетство његове матере.

Милица. Молим вас, не говорите то!

Ђорђе. Ах, јадно дијете, да сам бар у положају љекара, који је свјестан да ће његов брутални покрет руке бити од користи животу и здрављу, али на жалост, ја сам у сасвим противном положају, јер мој поступак мора да руши срећу двају младих живота... Госпођице, Јелена је на прагу смрти. Њу може спасти само увјерење, да ће се Иво женити како она хоће, или да се неће женити.

Милица. Ах, доста, ако Бога знате!... То што ми кажете није ми сасвим ново, али ми се тек сад у пуној свјетлости открива страхота! Зар ја да будем узрок смрти матере човјека, кога обожавам... Ах, то не...

Ђорђе. Племенита дјевојко!...

Милица. Ох, Боже, дај ми снаге... Господине кнеже, ви мало час наведосте себе за примјер пожртвовања! Ја вам кажем, кад се пожртвовања тиче, да ми се не треба ни на кога угледати него на свој род, јер сам од рода, који је навикао гинути!... Кажите госпођи сестри да ја, још ове недјеље, идем у Русију!

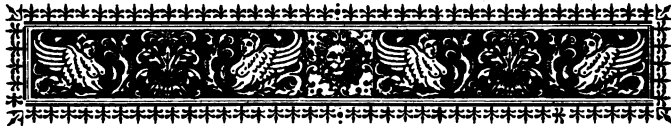
Ђорђе (примичући јој се). Ах племенита, узвишена дјевојко!

Милица (у највећем узбуђењу, ставља руку на груди). Господине кнеже... опростите... не могу више!...

Ђорђе. Онда допустите да се овако с вама растанем! (Пољуби је у чело.) Надам се да ћемо се још једном састати... на сваки начин још једном!... До виђења!

Милица. С Богом, господине! (Милица наслони једну руку на чело, а другу на срце, и тако постоји за неколико тренутака. Затијем потече к ономе прозору, са кога је прије поздрављала Ива.) Боже!... Иво!... Иво!... (Падне у несвијест под прозором.)

(ЗАВЈЕСА ПАДА)

ТРЕЋИ ЧИН

Предворје Блашићева љетњиковца, наоколо засађено дрветима, а под њима има баштенских клупа, столица и столова. У дну позорнице види се лице дворца са затворенијем прозорима и вратима на средини. — Слуге ће улазити и излазити кроз побочна врата (за кулисама десно од гледалаца), а сва лица што споља улазе, улазе лијево.

ПРВА ПОЈАВА

Џиво и Ката

Џиво. Како је провела ноћ госпођа Јелена?

Ката. Горе него обично. Синоћ је примила некакво писмо, и много се обрадовала, па јој је то нашкодило. Није могла да дише, ни да лежи, ни да сједи. Пред зору, кад смо ја и сестра Клара почеле по трећи пут говорити круну Блаженој Дјевици, госпођа се смирила и заспала. Баш је слатко заспала.

Џиво. А је ли Иво легао?

Ката. Јесте, јадни госпар! Заповједио ми је да га пробудим око осам, дакле до мало. (Угледавши на вратима љетњиковца Клару, која јој даје руком знак да дође.) Опростите, госпару Џиво, ено ме зове сестра Клара. Доиста се госпођа пробудила.

Џиво. Добро, иди. Реци Иву, да ћу се навратити до подне. (Ката отиде. Џиво се такође упућује, али се сукоби са Јаковом.)

ДРУГА ПОЈАВА

Џиво и Јаков

Јаков. Добро јутро, Џиво!

Џиво. Гле, поп Јаков!... Добро дошли! Хвала Богу, кад једва већ дођосте... Кад сте стигли? (Рукују се.)

Јаков. Синоћ касно. Јутрос сам одслужио свету мису у граду, па дошетах до тебе, гдје ми твоја слушкиња рече да Силвија још није устала, а да си ти овдје. Још ми рече да је госпођа Јелена тешко болесна, да су кнез Ђорђе и Влахо отпутовали, да је и Милица болесна. За Бога и по Богу, шта је то све било за ове четири недјеље? Шта је с Ивом?

Џиво. Збиља, мој добри оче Јакове, ви ништа не знате. На жалост има сила немилих новости. Сједите. (Сједну.) Да вам испричам у кратко а редом. Онога дана, кад смо пошли на изборе, пратила нас је Силвија са слушкињом. У повратку затекле су Милицу онијесвешћену, која је, након силне муке, дошла к себи и једва отишла кући. Онда је пала у кревет, за њеколико дана била је између смрти и живота. Послије се опоравила, али је пала у нијемо очајање, те ћути као камен.

Јаков. За име Божје, шта јој је било?

Дживо. Љекар налази да је била нагла и силна навала крви у главу, али шта је то проузроковало, то је тајна за све.

Јаков. Па говори ли што?

Дживо. Говори да ће у Русију, чим се мало оснажи. Замислите очајање њене старе помајке.

Јаков. А излази ли из куће?

Дживо. Не излази, премда би већ могла, него је обећала да ће доћи к нама, чим ви стигнете... Иво јој је писао њеколико писама, али она ни на једно није одговорила.

Јаков. О Боже, шта чујем?... А шта је било са кнезом, са Влахом, са госпођом Јеленом?

Дживо. Иво се вратио весео због наше изборне побједе. Догађај са Милицом помути му весеље. Тако је трајало два дана. Онда кнез поче наваљивати да иду сви у Трст — госпођа Јелена и оба сина. Иво се томе опирао. Онда Јелена изиђе отворено са својом намјером, на име, како хоће да ожени Ива госпођицом Амалијом Горадаки, што Иво, разумије се, одби. Тада кнез Ђорђе и Влахо отпутују у Трст. Послије њеколико дана разнесе се по Дубровнику глас да је Влахо отишао да испроси Амалију, али да га је она одбила, јер се заљубила у грофа Брантена, који је такође с њима отпутовао. Доиста тако је и било. У исто вријеме госпођа Јелена дозна и за Влахове силне дугове и за његово беспутно живљење.

Јаков. О јадна жена! Какви ударци!

Дживо. Све један за другим, докле је не оборише, те је срчана болест узела таквога маха, да катастрофа може наићи свакога тренутка.

Јаков. Страшно! А шта је са јадним Ивом?

Џиво. Зло... Као што знате, избори су били поништени и расписани други, у којима је влада радила што је хтјела и однијела побједу, те смо данас сви предмет поруге, а Иво је први на биљези. Осим тога доктор Рокић лијечи госпођу Јелену, и с тим вођем својих противника Иво мора бити љубазан. Па онда отац Виченцо и госпођа Галафи не избијају из љетњиковца. (Иво изиђе из љетњиковца.) Ето га! За име Божје, будите опрезни кад останете сами, јер ја вас морам оставити.

Јаков. Јадан Иво, како се измијенио.

ТРЕЋА ПОЈАВА

Прећашњи и Иво

Иво. Добро дошли, драги учитељу! (Рукују се.) Хвала Богу, кад вас већ једном видим. Добар дан, Џиво! Како ме млађи обрадоваше, кад ми казаше ко ме чека. Кад сте се вратили?

Јаков. Синоћ... Поздрављају те многи наши. Нијесу клонули духом... Мило ми је, Иво, што и за тебе то могу рећи.

Иво. Ах, да сте ме ноћас видјели, баш бисте то рекли. Јутрос је матери знатно боље, те сам ведрији... Молим вас, сједите!

Џиво. Опростите, ја морам да идем. Имам рочиште у суду.

Иво (Џиву). Има ли каквога гласа од Милице?

Џиво. Надам се да ће данас доћи к нама.

Иво. Збиља? Ах, дај Боже! Молим те одмах ми јави.

Џиво. Разумије се да ћемо ти јавити. (Џиво отиде.)

ЧЕТВРТА ПОЈАВА

Јаков и Иво

Иво. Ну, хвала Богу, ово ће ми канда бити ведар дан након толико мутних: матери је боље, ви сте дошли, а видјећу се и са Милицом... доиста вам је Џиво причао шта је с њом било... Замислите, ја сам је пошљедњи пут видио кад и ви. Јамачно вам је Џиво причао и за све остало.

Јаков. Јесте, јесте, и не треба да ти кажем како ми је.

Иво. Има још новости, за које не зна ни Џиво. Ове недјеље враћају се ујак и Влахо. Синоћ је стигло писмо од ујака, које је мати прочитала са Виченцом, а мени је послије повјерила, да се ујак одлучио да исплати све дугове Влахове и да откупи заложену баштину... Јадна жена, она се томе радовала, а не разумије како је страшно понижење, да нас спасава туђе милосрђе, па било и ујаково.

Јаков. Ја не мислим тако!

Иво. Немојте се, оче Јакове, претварати из сажаљења према мени, као што сам ја чинио према матери! Познајем ја вас добро, а да бих и за тренутак могао двоумити, какво може бити ваше мишљење о томе! Ви знате да ми нијесмо осиромашили због каквих недаћа, које не зависе од нас. Четири стотине година

хранила је наша баштина наше претке, па дође на свијет један њихов потомак, који упропасти све.

Јаков. Молим те стишај се и помишљај и на матер.

Иво. Да, имате право... па онда има још једна новост, за коју не знам ни ја, него мати каже да ће ме њом данас обрадовати... Ах... идем часком да је обиђем, молим вас чекајте ме. (Отиде.)

Јаков (сам, посматрајући Ива). Јадни Иво! (Запали цигарету, извади новине и стане читати.)

ПЕТА ПОЈАВА

Виченцо, Роза, Јаков

(Како то двоје улази, Јаков им је окренут леђима и налази се на противном крају.)

Виченцо (Рози). Изволите, госпођо Розо!... Гле поп Јаков!... Од куд он сад?... Молим вас погледајте само како се задубио у новине и задуманио, па ми кажите да ли такав човјек напомиње свећеника.

Роза. Заиста не! У оваким приликама најбоље видим сву разлику између њега и вас!

Виченцо. Шта ради он сад овдје? Најприродније би било, да је дошао, да донесе утјехе овоме ојађеном дому, као што доликује свећенику, али доиста он је овдје и сад да заводи младе неискусне људе, да опет плеткари, не би ли како довео занесењака на управу опћине. Јер то је њему најпрече! Замислите каква брука и каква иронија: католички свећеник — Србин!

Роза. Боже, каква несрећа, што је Иво упао у то коло!

Виченцо. Велика несрећа, кћери моја, и велика жалост јадној госпођи Јелени, којој то огорчава пошљедње часове живота!

Роза. Пошљедње часове? За Бога, оче!

Виченцо. Драга кћери, чули сте што нам је синоћ рекао доктор Рокић! Кад Бог позове, нема одгађања!... У осталом, канда сама госпођа осјећа свој скори крај, пошто се толико заузела, да јој сеназовете снахом!

Роза. Дакле, она се за то заузела — то је само од ње потекло?

Виченцо (живо). А не, не! То је потекло од Влаха, а она је, наравно, једва дочекала и захваљује Богу, што ће отићи с овога свијета и видјети да у своме дому оставља домаћицу, која ће је достојно замијенити.

Роза. Ах, оче, како би ми у друкчијим приликама ласкале те ријечи, али овако... каква жалост и унижење!

Виченцо. Није никакво унижење, што вас Влахо писмом проси. То је старински и властелински обичај. Данас ће и мати да понови просидбу.

Роза. Не мислим то, оче, него се по граду говори да је Влахо ишао у Трст ради госпођице Горадаки, која га је одбила!

Виченцо. Кћери моја, ви сте до сад више мени вјеровали, него градским ћакулама! Сасвијем је природно, да вам многи завиде, те да измишљају којешта... Оставимо сад то, него будите прибрани и владајте собом! Покажите се добре воље, да болесница

не посумња! Она јутрос са нестрљењем очекује ваш пристанак, па да вам одмах дâ свој благослов.

Роза. А како ће се то Иву јавити? Кад замислим како ће се он мрштити!

Виченцо. Ни за што се ви не брините! Ја вам јамчим, да ће вас Иво изненадити баш противним понашањем, као што вам јамчим и за оно друго, о чему сам вам путем говорио... Јер већ је крајње вријеме, пошто је она дјевојка оздравила, а канда не мисли отпутовати, као што бјеше обећала. Њен је план доста вјешт, али... али... пустите ви мене!... Е, сад, у име Божје, идите!... На жалост, ја не могу мимоићи овога! Треба да се с њим нешто поразговорим! (Роза лагано отиде у љетњиковац, а Виченцо се примакне Јакову.)

ШЕСТА ПОЈАВА

Виченцо и Јаков

Виченцо. Хваљен буди Исус, велечасни!

Јаков (тргне се). А, ви сте!... Добар дан!

Виченцо. Баш сам желио да се с вама састанем, велечасни.

Јаков (хладно). Томе се прилично чудим!

Виченцо. Молим вас, велечасни, ми се као људи разилазимо у тежњама, у начелима грађанске природе, али нас сједињава наш заједнички позив и пријатељство према кући Блашићевој. Допустите, дакле, да се на том заједничком земљишту састанемо. Ево у чему је ствар... Вама је познато да мало јачи потрес може ускорити смрт добре госпође Јелене! Међутим, могућно је да ће госпођа још јутрос

изразити Иву њеку своју жељу, коју он неће хтјети испунити, можда ће захтијевати њешто од њега, што ће му се чинити као каква жртва, а што је у истини његова дужност. Ствар је интимне домаће природе, а пошто ви имате великог утицаја на Ива, то би добро било, да га савјетујете, да се не противи матери!

Јаков. Госпару фратре, ја не забадам своје прсте у интимне домаће ствари! То није ни до сад био мој занат. Иво пак у свакој прилици зна шта му савјест налаже!... Ви сте се, дакле, рђаво обратили!...

Виченцо. За име Божје, ви одмах планете и наопако тумачите ријечи! Нијесам се, може бити, добро изјаснио! Ја мислим да ви као свећеник, као човјек, који има aукторитета над Ивом...

Јаков. Каква aукторитета! Нас везује пријатељство, које постоји између учитеља и захвална ученика, али то није никакав утицај или aукторитет!

Виченцо. Ви сте опет криво разумјели!

Јаков. Не знам управо ни шта смјерате, али очевидно је да хоћете да злоупотребите претјерану покорност госпођину према вама, као и Ивову оданост према матери! Такав се поступак свуда крштава једним именом!

Виченцо (угледавши Силвију, која застане). За име Божје, велечасни, пошто ме нијесте саслушали до краја, то вас молим до друге прилике, докле вам све не објасним, не помињите ништа Иву... Видјећете, увјерићете се да ствар није као што ви замишљате!

Јаков. Ја баш мислим да ми је као часну човјеку и Ивову пријатељу дужност да га упутим, нека буде на опрезу!... И то ћу учинити!

Виченцо (хладно). Ех, ако мислите да вам је то дужност, онда радите како знате! Age quod agis! Ја вам, најпослије, нијесам ништа одређено повјерио, нити можете знати о чему се ради!... До виђења, оче Јакове! (Лагано одлази пут љетњиковца.)

Јаков (за се). Инфамије!... Ах, зашто сам одмах плануо, те га нијесам могао саслушати до краја! Зашто се не умијем претварати ни онда, кад би то било у доброј намјери!

СЕДМА ПОЈАВА

Силвија и Јаков, послије **Иво**

Силвија (која се примакла те чула пошљедње Јаковљеве ријечи). Добри, племенити оче Јакове, не кајте се што се не умијете претварати ни у најбољој намјери!

Јаков. Гле Силвија! Мило дијете, како си?

Силвија (пољуби му руку). Здрава сам. Добро дошли!... Ја сам вас застала у разговору са фратром и нехотице сам чула ваше пошљедње ријечи.

Јаков. Ах, испричаћу ти. Баш ће требати да се с тобом посавјетујем. Овај фарисеј спрема њеки нов ударац Иву. (Сједну.)

Силвија. Ништа ме неће изненадити од његове стране. Него најприје ја имам да вама кажем њешто. Ја долазим од Милице. Чим сам чула од Ане да сте дошли, одмах сам отишла да јој јавим. Затекла сам је суморну, мрачнију него обично. Кад јој казах да сте дошли, она се загледа у мене — дуго ме гле-

дала, као да не разумједе што јој рекох, па зајеца и стаде ме преклињати да вас одмах доведем к њој!

Јаков. Добро, хоћу драге вољс, али сам обећао Иву да ћу га овдје сачекати. Па онда Циво ми рече да ће Милица доћи к вама, чим ја стигнем, да је то обрекла.

Силвија. То је истина, али сад је измијенила намјеру. Кад јој поменух обећање, она се стане опирати. Каже: из куће нећу изићи него кад се упутим на лађу, а то ће бити сутра.

Јаков. А мислиш ли ти да би она то могла учинити?

Силвија. Увјерена сам да хоће — та ви познајете њену одлучност.

Јаков. Ама шта је њој — у опште шта је сва та тајанственост од једном?

Силвија. Кажите ми, да вам кажем! Њена помајка, Циво и ја видимо да је узрок њене болести и очајања њеки грозни потрес, али не знамо шта је, јер није могућно од ње ријечи извући... Срце ми се кида гледајући стару госпођу... Иво пак мисли да се она природно разбољела.

Јаков. Моје је дубоко увјерење да је и ту прст Виченцов, али деде ти знај што је урадио... А молим те, ти ми не кажеш шта је најглавније — хоће ли се Милица састајати с Ивом?

Силвија. Неће ни да чује о томе. (Угледавши Ива, који је застао на вратима од љетњиковца као да разговара с њеким иза себе.) За Бога, ето Ива! Молим вас, не показујте узбуђење — усиљавајте се да се претварате!

Иво. А овдје је и Силвија! Баш добро! Добро јутро, драга снашо. (Рукује се.) Ти си узбуђена! Шта је теби?

Силвија. Ништа. Ишла сам нагло, била сам у граду.

Иво. Била си код Милице?

Силвија. Да.

Иво. Па?

Силвија. Па није јој најбоље. Неће моћи данас доћи.

Иво. Ето сад! Ето како се Усуд титра мноме, варкајући ме лажном надом.

Јаков. Молим те, не претјеруј! Ако се не видиш данас с њом, видјећеш се сутра.

Иво. Ах, оче, не знате како ми је! Та, за Бога, ја сам је видио пошљедњи пут кад и ви, равно прије четири недјеље. Само да ми је видјети њено мило лице, да ми је чути њен благи глас, било би ми као путнику у пустињи, који, изнемогао од сусталости, од жеље, од жеђи, од самоће, хоће да умре у очајању, па ненадно наиђе на хладовину и студенац и људско друштво!... Ах, тешко мени!

Силвија. Умири се, Иво, молим те... Како је госпођи матери?

Иво. Хвала Богу, боље јој је! Сад сам се тек увјерио какав је знатан бољитак настао од јутрос. Разговарала се и шалила са мном, а баш кад смо били највећма раздрагани дође госпођа Галафи. Она, као што знате, долази свакога јутра и увијек се мати обрадује кад је види, али мало прије материно лице необично засија од радости. Без ријечи падоше једна

другој у наручје, па ми мати нареди да их оставим саме. У ходнику, гдје сам издавао њеке наредбе млађима, сретнем се са Виченцом. Он је опет био необично љубазан са мном — ласкао ми на сто начина... Ах, тешко мени!

Силвија. Драги Иво, отац Јаков жели да иде одмах к Милици. (Роза излази из љетњиковца и застане.)

Иво. Ах, идите, идите, драги учитељу. Кажите јој моје поздравље и моје муке... Кажите јој да ми се смилује, да дође ако ће и за часак!

Јаков. Хоћу, хоћу... Е, сад до виђења!... Навратићу опет до ноћи.

Силвија. До виђења! (Одлазе.)

ОСМА ПОЈАВА

Роза и **Иво**, послије **Мато**

Роза. Госпару Иво, госпођа мати жели да изиђе у предворје.

Иво. Збиља! Дакле тако се добро осјећа да хоће на поље. Хвала Богу! Каква срећа!... Ви остајете овдје?

Роза. Остаћу. (Иво одлази, Роза гледа за њим, па живо пријеђе позорницу, хватајући се за главу.). Ах, несрећниче, о њој си опет говорио! Зашто је толико љубиш? Шта је боља та сељанка, та просјакиња, та скитачица од мене?... Ах, боља је, боља — боље су све које су таке... срећније су!... И баш у овоме тренутку, кад ја приносим жртву, кад се ја тебе морам одрећи за увијек, ти само о њој мислиш!... Ах,

чекај, ти не знаш шта ти се спрема... ти ћеш искусити моје јаде!... Али шта је мени од тога боље? Ах Боже! (Сједне и бризне у плач.)

Мато (доноси фотељу и застане, гледајући Розу). Каква су ово чуда — ко их може разумјети — шта им је јутрос?!... Ова сад плаче, фратар је забринут, болесница је весела, а Иво час овако, час онако!... Нека ђаво разумије ову господу!

ДЕВЕТА ПОЈАВА

Јелена, Роза, Иво, Клара, Виченцо, Мато, Ката

(Иво и Клара воде Јелену испод руке. Остали иду за њима. Кад је спусте у фотељу, чује се звоно у даљини.)

Јелена. Шта је? Које је доба?

Ката (завијајући јој ноге). Десета ура, госпођо! Звоно оглашава свету мису.

Јелена. Е онда да се помолимо Богу! (Гледа Ива.) И ти, синко, да се помолиш! (Сви се прекрсте и оборе главе, као да се у себи моле. Послије кратке молитве, опет се сви прекрсте.)

Јелена. Ах, дивно је под Божјим небом!... Како је свуда мртва тишина!... Како лијепо одјекује звоно у даљини!... Како осјећам да ми је Бог милостив!... Знате ли које ми свете ријечи сад падају на ум?

Виченцо. Радо ћемо чути, племенита госпођо.

Јелена. Оне дивне ријечи из Псалама: „Господе, нећу се бојати страхоте ноћне, стријеле која лети дању, помора који иде по мраку, болести која

у подне мори!“ Је ли, Иво, како су дивне те ријечи?! (Виченцо и Клара одмакну се, Роза сједне подаље.)

Иво. Јесте, драга мајко!

Јелена (Иву). Сједи поред мене! (Он приноси столицу и сједне.) Тако, сад да ти кажем ону велику новост, за коју до сад нијесам била сигурна. Дакле, мој драги Иво, твој брат Влахо испросио је невјесту!

Иво. Влахо је испросио!

Јелена. Да. Нагађаш ли која је то твоја будућа снаха?

Иво. Не знам! Мила ће ми бити, која год буде!

Јелена. Да видим хоће ли те њено име пријатно изненадити?... (Почивка.) Дакле, Влахо је испросио Розу!

Иво. Госпођу Галафи!...

Јелена. Да.

Иво. Али како?... Када?

Јелена. Писмом!... Јуче је писмо стигло, у исто вријеме кад и Ђорђево... Мало прије, кад си ти изишао, ја сам поновила просидбу, и Роза је пристала!... Радујеш ли се, Иво?

Иво. Како да се не радујем, мила мати! Ево одмах ћу вам показати!... Хоћу одмах да честитам Рози! (Зове.) Госпођо Розо! (Роза се примакне, снебивајући се.)

Роза. Изволите!

Иво. Драга госпођо, радујем се што ћу вас назвати својом снахом! Честитам!... Желим вам свако добро! (Пољуби је у руку.)

Роза (за се). Ах, Боже! (Гласно.) Хвала, драги Иво!

Јелена. Видиш, Роза ти већ каже „драги Иво“.

Иво. Драга мати, сад вас молим, не узбуђујте се више! Посједимо ћутећи! Је-ли-те, драга Розо, да не треба да говори?

Роза. Не, не, право имате!

Јелена (на прекид). Драга Розо, оставите нас саме за мало! (Роза отиде ка калуђеру.)

Иво. Драга мати, ви знате да вам љекар препоручује највећу тишину. Он ће скоро доћи.

Јелена. Драго дијете, ја морам с тобом говорити одмах... Ти си добар син... ти мораш испунити моју највручу жељу...

Иво. Драга мати, не узбуђујте се! Зар има нешто, што ја не бих учинио за вас без предомишљања!...

Јелена. Бојим се, Иво, да има нешто, што не би учинио... али ја ћу те ипак молити!... Твоја ће те мајка покорно молити.

Иво. Боже мој, шта је вама од једном и како то говорите! Оставимо сад сваки разговор, преклињем вас!... Имамо кад.

Јелена. Не, не... сад... сад... или никад! Влахо се жени, Ђорђе долази, још само ти реци ријеч, па сам најсрећнија жена на свијету!... Од тога, од једне твоје ријечи, Иво, зависи мој мир... моје здравље... спас моје душе... све... све, Иво... дијете моје!

Иво. За име Божје, зашто се толико узбуђујете, кад знате да бих свој живот дао... да бих све учинио за вас!...

Јелена. Ја тражим само да не учиниш нешто... Тражим од тебе једно обећање... не, нешто више... ед н завјет!... Завјет!

Иво. Завјет!... Боже, каквим гласом, каквим изразом лица ви то изговарате! Шта значи то? Је

ли вам то сад случајно пало на ум, или... (Гледа Виченца, који се живо разговара с Розом.)

Јелена (пребаци му руку око врата). Иво, погледај ме у очи!... Ох, како сијевају твоје младићске очи, али твоја слаба мати може издржати твој поглед!... Иво, дијете моје, ако ми желиш живота и мира... дај ми ријеч... да нећеш... да нећеш узети... ону дјевојку.

Иво (згрожен устане). Мати!... Драга мати!...

Јелена (пружајући му руке). Ако ти није претежнија твоја грешна љубав од мога благослова, ако...

Иво (хвата је за руке и љуби). Не довршујте, мати! Не убијајте себе и мене!... Мати, мила мати, иштите од мене живот, крв моју... али ту жртву...

Јелена. Ах, Иво! (Падне у несвијест.)

Иво. Ах, тешко мени!... У помоћ!... У помоћ! (Виченцо, Роза и Клара опколе Јелену. Ката дотрчи.)

Клара. Шта је било, за име Исусово!... Чекајте, ево капљица! (Вади из шпага скленицу и сипа капи на шећер, па ставља у уста Јелени.) Блажена Дјевице, попомози!... Свето име Исусово, буди јој у помоћи!

Роза. Драга Јелена, ми смо око вас, све ваши пријатељи!

Иво. Мати! Драга мати!... Чујеш ли, мати, мила мајко!... Ах, умире! Све ћу учинити, само ми живи... Чујеш ли, мила мати... послушаћу те!

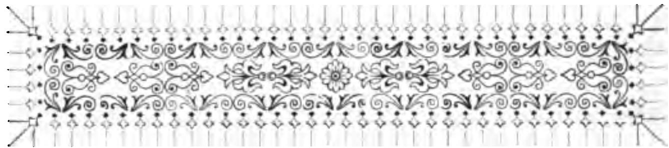
Клара. Госпођа долази к себи! Ево хоће да говори!... Не говорите, госпођо, молим вас!

Виченцо. Срећа, што ће до мало доћи љекар!

Роза (која је примакла ухо Јелениним устима). Ево каже да је водимо у собу! (Клара, Роза и Виченцо поведу Јелену.)

Иво (остане као скамењен неколико тренутака, па се ухвати за главу). Боже, сањам ли ја, јесам ли будан, јесам ли при себи?... Шта сам обрекао у тренутку слабости и несвјесности! Могу ли ја живјети, а да се сам себе не гнушам!... Шта ће сад бити?... Ах, проклети, гадни створови, како удесише, шта учинише!... Милице!... Милице! (Сједне као изнемогао.)

(ЗАВЈЕСА ПАДА)

ЧЕТВРТИ ЧИН

Сумрак је. Пространа дворница. По стијенама слике старих Блашића, два огледала, која су застрта црнијем копренама. Са стране по једна врата. Слуге ће улазити и излазити кроз лијева врата. Сва лица у овоме чину носе црнину. Влахо ће имати око десне мишице црн обвојак. Ђорђе је у грађанском одијелу.

ПРВА ПОЈАВА

Ђорђе, Влахо, Роза, послије Мато

(Ђорђе сједи за столом лијево. Влахо и Роза на противном крају. За неколико тренутака све троје ћути.)

Ђорђе. Влахо, јеси ли се састајао с Ивом од подне?

Влахо. Нијесам, ујаче!

Ђорђе. А зашто нијеси, кад сам те замолио?

Влахо. Право да вам кажем, видим да Иву није до разговора!

Ђорђе. Видимо сви да Иву није ни до чега, те баш зато треба да сви настанемо да се тргне! За овијех седам дана, од кад нас је задесила несрећа, не знам јеси ли и часак био с њим на само. Иди сад, молим те! Нека види да би и теби тешко било, да нас остави. Покушај да га одвратиш од луде намјере.

Влахо. Боже мој, ујаче, кад га ви не можете одвратити, како бих ја? Па онда право да вам кажем, ја не узимам ствар тако трагично као ви!

Ђорђе (устане). А, не узимљеш је трагично? Дакле, Ивово нијемо очајање за тебе је обична појава? Дакле, зато што не говори, не једе, не спава, не излази, ти судиш да је оздравио? Дакле, зато што у тако страховитом стању хоће да отумара у свијет, ти судиш да он одлази шетње ради? Влахо, отвори очи, Иво смишља њеко зло са собом!

Роза. Господе Боже, шта говорите, кнеже?

Ђорђе. Ах, Розо, ви не познајете Ива! Није њега обузело тренутно малодушје, коме подлијежу слаботиње, него грешник нема другог изласка! Узмите на ум све што је с њим било, па ћете признати, да има разшта омрзнути на живот!... Ја му то читам на лицу и на сваком покрету, а моје је око извјежбано — познавао сам доста очајника!

Влахо. Ви сте наклоњени свакојаким претпоставкама.

Ђорђе. Ја ти кажем да ме не вара ни моје око, ни моја памет. Неће Иво умријети од своје руке! — То неће учинити ради других, баш и ради мене — него ће тражити смрт у туђем свијету, и лако ће је наћи, а да се помисли е је случајно!

Роза. Преклињем вас, кнеже, не узбуђујте се! На жалост, и ја сад почињем увиђати да је ваше страховање основано, а дајем вам ријеч, да ћу и ја настојати, да Ива одвратим!

Ђорђе. Хвала вам, добра Розо!... Све троје треба да настанемо око њега молбама и разлозима!...

Мато (уноси писма и новине, па их оставља на сто). Госпару кнеже, ево пошта! Ево једно писмо препоручено. Молим вас потпишите рецепис! (Ђорђе потписује. Влахо развија неке новине.)

Ђорђе (Мату). Шта ради Иво?

Мато. Хода једнако по соби. Ја сам сад однио његов пртљаг и донио билету.

Ђорђе. Какав пртљаг? Какву билету?

Мато. Па, госпар путује сутрашњом брзом лађом, у шест часова! Ја сам мислио да ви то знате!

Ђорђе. Шта кажеш? Хоће већ сутра да отпутује, а ја то сад дознајем од тебе?... Шта то значи? Хајдемо одмах сви к њему.

Роза. Немојте, молим вас, тако узбуђени. Боље је да причекате докле се стишате. (Ђорђе почне ходати.)

Мато. Госпару кнеже, по вашој наредби пренијете су оне ствари из љетњиковца. Ено их у ходнику. Ката пита хоћемо ли их одмах распоредити?

Ђорђе. Какве ствари, какав љетњиковац! О чему ми то сад говориш!

Роза. Господине кнеже, допустите да ја то часком уредим.

Ђорђе (устави се, хвата се за главу и окреће се Рози). А да... Драга Розо, будите добри, издајте потребне наредбе. Радите, удесите све као у својој кући!

Роза (дирнута). Господине кнеже! Ја сам жељно ишчекивала тренутак, кад ћу из ваших уста чути ријеч, која ће ме увјерити, да ме већ сматрате као члана своје породице! И ја сад чух ту ријеч. Ја сам вам баш дубоко захвална. Молим вас допустите ми да вас и ја од сад зовем својим милим ујаком и чините ми част, говорите ми „ти“, као и вашим нећацима. (Пољуби га у руку.)

Ђорђе. Врло радо, драга Розо! Иди, ради како знаш, буди домаћица и прије времена! Све се већма увјеравам да умијеш бити и отмена госпођа и скромна наша жена. То ми се свиђа. Иди, драго дијете, па се брзо врати, да идемо к Иву.

ДРУГА ПОЈАВА

Ђорђе и Влахо

Ђорђе (отиде на други крај позорнице, стане и говори за себе). Боже, шта ћу с Ивом! Боже просвијетли ме и умудри ме! Да ли да одмах повјерим тајну Влаху, или... А, не, не, сувише је рано. Мора се све учинити да се Иво и без тога задржи.

Влахо (за себе). Ујак је на све готов. Кад је он у стању да онога лудака задржи, шта ће бити са мном, ако ја томе не станем на пут!... (Примакне се столу, узме писмо и посматра жиг. Гласно.) Ујаче, ви нијесте ни видјели, од кога вам је препоручено писмо!

Ђорђе (посматрајући тренутно Влаха). Писмо, велиш! А да, хајде да видим! (Сједне и отвара писмо.) Гле, од барона Поргињола.

Влахо (живо). Од адмирала? Доиста одговор на моју молбу!

Ђорђе (чита): „Драги стари друже, изјављујем ти пријатељско саучешће ради смрти твоје госпође сестре, коју сам имао част лично познавати и чије сам врлине високо цијенио!“ (Застане.)... „На други дио твога писма, ево ти одговора кратко, јасно, искрено, као што велимо ми војници! Твој нећак,

заставник Влахо Блашић, тражи сувише честа, дугачка и неоправдана одсуства.“

Влахо. Corpo di Bacco, какав је то тон!

Ђорђе (погледа га, одмахне главом и настави читање). „Уважавам такве домаће случаје, као што је смрт материна и наумљена женидба господина заставника, али му одсуство не могу више продужити од два мјесеца, и то ако ти од своје стране затражиш! Сувишно би било, драги пријатељу, да ти објашњавам тај мој захтјев, као и то да те увјеравам да то чиним једино из пријатељства према теби. Прими... итд.“ (Говори.) Corpo di Bacco! Ово је крупно!

Влахо. Ја дајем оставку!

Ђорђе. Браво, Влахо! Врло паметно, вјере ми! Сад си навршио тридесет другу годину, дошао си до чина заставничкога, жениш се, па шта би паметније учинио, него да останеш у Дубровнику да редовно загријеваш кафанске столице, да се коцкаш, да учествујеш у градским плеткама!

Влахо. Ама зар то адмиралово писмо није грозна увреда за мене?

Ђорђе. Заслужан укор није увреда! Адмирал има потпуно право! Ти си се науживао више одсуства, него сав официрски збор на Тритону! Свако твоје одсуство било је неоправдано, и ти си просто злоупотребљавао моје име!

Влахо. Дакле, сад да се вратим у службу?

Ђорђе. Да. Ја ћу ти ипак израдити два мјесеца одсуства, али не сад, него пошто се вјенчаш.

Влахо. Немојте, драги ујаче, лијепо вас молим!... Ја и Роза не желимо раздвајати се!

Ђорђе. Домаћа жалост намеће стегу и вашим осјећајима. Говоримо о другом. Сад, кад с врати Роза, да позовемо Ива овамо, па да га...

Влахо. Вјерујте, ујаче, да је за њега најбоље да отпутује!

Ђорђе. Дакле, ти опет исто! Влахо, ја починњем свашта сумњати о теби. Нећу да чујем о путовању!... Ја ћу све учинити да то спријечим! Разумијеш ли? Све! Ти не разумијеш, шта значи та ријеч „све“, кад је ја кажем!

Влахо. Не разумијем и чудим се зашто му пријечите!

Ђорђе. Зашто?... Зашто?... Кад би ти љубио Ива као брата, кад би ти само био њему захвалан, ти би разумио зашто!...

Влахо. Али, за име Божје, помислите да се по граду свашта говори због оне дјевојке...

Ђорђе. Немаш право да је помињеш и уплећеш у наше спорове!... И кад говориш о њој, не допуштам да кажеш „она дјевојка“, него „госпођица“!...

Влахо. Тако?... Не знам зашто сте вечерас узели тај агресивни тон?

Ђорђе. Хоћеш да ти кажем. Љут сам због свих лудорија, које си починио и у служби и ван службе! Љут сам због твоје мирноће, управо због твоје немарности у нашој ужасној домаћој катастрофи! Љут сам због тога, што се с њеке висине понашаш према Иву, коме ти нијеси ни мали прст!... Љут сам због тога, што ми дајеш повода, да те унизим пред твојом вјереницом!

Влахо. За име Божје, ето се враћа Роза!

ТРЕЋА ПОЈАВА

Пређашњи и Роза, послије Иво

Роза (уђе и посмара их). Ах, ујаче, ви сте сад још већма узбуђени!... Влахо!

Ђорђе. Нервозан сам — није чуда! Таман се смирим и приберем, кад искрсне нешто друго, што ме поново узбуди.

Влахо. Розо, има једна новост. Дошао је одговор на моју молбу. Одбија се.

Роза. Та шта говориш!

Влахо. Даје ми се само два мјесеца одсуства и то ако ујак изрично устражи, а ујакова је воља да сад идем на брод. Као што знаш, сутра ми истиче одсуство, дакле прекосутра addio!

Роза. Шта чујем!... Молим вас, драги ујаче...

Ђорђе. Молим те, драга Розо, оставимо сад то, а говоримо о ономе што је прече.

Влахо (за се). Разумије се, Ивови су каприси пречи од моје будућности.

Ђорђе. Прије свега, разлозима и молбама одвратити Ива од наумљена путовања. Нека остане још само седам дана — нека се наврше двије недјеље од материне смрти, па нека иде. Ти, драга Розо, прва почни. Увјерен сам да ће га дирнути њежност снахе, прва њежност...

Роза. Драги ујаче, ја ћу му говорити из дубине срца.

Ђорђе. Увјерен сам, мило дијете... Па онда ти, Влахо, прихвати.

Влахо. Ево га гдје долази!

Иво (улазећи). Добар вече! (Стане пред Розу.) Драга снахо, ја вас молим да ми опростите, ако сам се овијех дана показао немаран према вама! Вечерас ми је много до тога, да вас увјерим да према вама осјећам дубоко поштовање и да вам желим свако добро!... Задржите ме у доброј успомени!

Роза. Боже мој! Дакле сте збиља намјерни да нас оставите?

Иво. Да, на неколико мјесеца!...

Роза. Немојте, драги дјевере! Ви не знате како је то нама тешко — мени особито...

Ђорђе. Тијем прије, што Влахо мора да одлази на дужност.

Иво. Драги, добри ујаче, драга снахо, не чините да ми растанак буде тежи. Моја је одлука непромјенљива! Ја сам готов... Моје здравље то захтијева.

Роза. Па останите још неколико дана, за моју љубав... Или, знате шта? Хајде ујак, ви, и ја да испратимо Влаха до Новога, да онамо останемо неколико дана.

Ђорђе. Врло добро. Паметна мисао. Шта кажеш на то, Влахо?

Влахо (слегнувши раменима). Не противим се!

Мато (улазећи). Госпару Иво, дошли су доктор Ратковић и госпар поп! Ја сам их увео у вашу собу! (Одлази.)

Ђорђе. Иди, Иво, види се са пријатељима, па се врати што брже да сва тројица испратимо Розу.

Иво (прилази Рози). Понизно вас молим да ми опростите, али је моја одлука непромјенљива. Драга снахо, с Богом! Ја вам желим свако добро!

Роза (збуњено). Боже мој!... Дакле збиља растанак?...

Ђорђе. Не, не, није растанак! Иво неће отпутовати! Ми га не можемо пустити, разумијете ли, Розо, дијете моје?

Роза. Свом душом, свим срцем, ја га молим да остане.

Иво. О, да знате на какве ме муке стављате! Та, драги ујаче, ви сте ми јуче сами одобрили!

Ђорђе. Да, одобрио сам ти у начелу, одобравам и сад, али није било говора да ћеш већ сутра путовати. Остани још недјељу дана, као што те снаха моли. Хајдемо сутра да испратимо Влаха. Је ли, Влахо, шта ти мислиш?

Влахо. Ја мислим да није лијепо, што туђи људи толико чекају у соби!...

Ђорђе. Па нека дођу овамо! Ивови пријатељи и наши су пријатељи.

Иво. Хвала, ујаче, али ја имам с њима на само разговора!... Драга снахо, још једном: с Богом! (Пољуби јој руку и изиђе.)

ЧЕТВРТА ПОЈАВА

Пређашњи без Ива

Роза. Боже, шта да се ради?

Ђорђе. Све што је могућно и немогућно урадићемо да га задржимо!... Страшан је овај његов мир!... Овај немар!... Види се да он већ нити кога љуби, нити мрзи!... Мртва душа!

Роза. Збиља, ако се не може никако друкчије, зашто не бисте да ви са њим отпутујете, драги ујаче?

Ђорђе. Ах, Розо моја, зар ја нијесам на то помишљао? О томе сам баш јутрос с њим говорио. Видећи да га не могу никако одвратити, ја му предложих да идемо заједно, али томе је био исто толико противан, као и да остане. Видите, баш то што не пристаје да са мном путује, то ме највише страши и то највише оснажује моју жалосну претпоставку.

Влахо. Допустите да кажем да је та претпоставка неоснована... Молим вас, ујаче, немојте ме тако гледати... Говоримо јасно! Иво је заљубљен у дјевојку, коју не може узети, и отуда његово очајање. Али од тога се не мре. Томе је најбољи и најпречи лијек путовање.

Ђорђе. Али ако умре дјевојка?

Влахо (смијући се). Оздравила је, ујаче! Данас се одвезла са Џивом и Силвијом.

Роза. То не може бити, јер и ја знам са поуздане стране да је тешко и опасно болесна.

Влахо. Ти си то чула, а ја сам је данас видио! До годину двије видјећеш да ће се удати. Све те трагично-љубавне историје тако свршавају.

Роза. Ако је тако, онда и ја почињем увиђати да Влахо има право. Боље је да Иво отпутује. (Роза се збуни, пошто то рече.)

Ђорђе. Од куд сад та нагла промјена у твојим мислима, Розо?... Шта то значи?

Влахо. Боже мој, ствар је и сувише очевидна, а да би требало и разлоге износити... У осталом,

већ је вријеме да испратим Розу; а, опростите, вријеме је и да се стишате!

Ђорђе. А, вријеме је да се стишам!... А ја теби кажем, да је вријеме нечем другом, што ће те поразити!... Дакле, Розо, докле се могло мислити да ће дјевојка умријети, дотле си жељела да Иво остане!...

Роза. Опростите, драги ујаче, али ја нијесам жељела да дјевојка умре, него, збиља, кад је она оздравила, и кад Иво остане, онда настаје опасност да... тешко ми је рећи!...

Ђорђе. Ипак треба да речеш.

Роза. Боже мој, страх ме је да Иво не погази завјет.

Ђорђе. А, од тога те страх? Дакле тако цијениш Ива?

Роза. Ја поштујем његов карактер, али опасност је голема, јер ви не знате како је љуби!

Ђорђе. Знам, Розо, колико Иво љуби госпођицу Милицу, а знам и да је она достојна његове љубави.

Роза. Господе Боже!

Влахо. Ујаче!

Ђорђе. Шта ту ујаче!... Шта сам рекао тако страшно?... Сједите и чујте даље!

Роза. Ја нијесам рада слушати такве разговоре.

Ђорђе. Али морате слушати. Ви ћете се сад тек изненадити.

Роза. Боже, шта је ово?... Драги ујаче, ви сте сувише узбуђени... Већ је касно... вријеме је да идем.

Ђорђе. Не, не, треба да чујеш.

Влахо. Поред свега поштовања, које вам дугујем, морам рећи: или сте жртва своје доброте, или своје старости!...

Ђорђе. Влахо!

Влахо. Опростите, али је тако... У сваком случају дужност ми налаже, да се сјетим е сам ја најзад старјешина дома Блашићева!... Увјерен сам да ћете ми сами дати за право, пошто хладно размислите... Зато вас сад остављамо. (Узме Розу под руку и изиђу.) До виђења!

Роза (збуњено). Опростите... збиља је већ касно!... Лаку ноћ!...

ПЕТА ПОЈАВА

Ђорђе, послије Мато

Ђорђе (оставши нешколико тренутака као нијем). Ах, неваљалче, ниткове, најбезобразнији створе. Ти мени у очи кажеш да сам жртва своје старости, дакле да сам излапио! (Звони.) Дакле скинуо си образину и мислиш да је вријеме да то можеш учинити. Али чекај, показаћу ја теби да си зауздан и да је узда у мојој руци!

Мато (улазећи). Заповиједајте, господару кнеже!

Ђорђе. Јесу ли она господа још код Ива?

Мато. Јесу.

Ђорђе. Реци свој тројици да сам их молио да одмах дођу.

Мато (за себе). Олуја је спремна, тек што није грунула... Овдје ће ми згодно бити да све чујем. (Одлази.)

Ђорђе. Ах, прије свега да се савладам, да се покажем миран пред туђијем људима... Сад баш и

волим што ме овај неваљалац није саслушао до краја... Овако су ми одријешене руке... А шта би Рози од једном? Какве су то загонетке? Све једно!... Ево ми свједока, пред којима ћу бити оправдан!... Али још ћу се опирати, да се не рече е сам учинио у тренутку узбуђења... Хоћу да владам собом... Ево их!... (Хвата се за главу и сједне.) Шта је ово?... Несвијест ме хвата!... Боже, сачувај ми памет! Не молим те за живот, али ми памет сачувај још за за мало... Шта ћу сад? Да ли да у оваком узбуђењу туђим људима откријем домаћу тајну. Не, не, то не би било у реду. Морам се савладати, морам још пошљедњи покушај учинити.

ШЕСТА ПОЈАВА

Ђорђе, Јаков, Иво, Џиво

Ђорђе. Изволите, господо!... Не замјерите што сам вас позвао!

Јаков. Кнеже, сматрамо за част. Добар вече!

Џиво. Добар вече, кнеже!

Ђорђе. Изволите сјести!... То је лијепо од вас, што дођосте да разговарите мога сјетнога Ива.

Иво. Дошли су, ујаче, да се опросте са мном!

Ђорђе. Ја се надам да твој учитељ и твој друг из дјетињства не одобравају твоју намјеру. Је-ли-те, господо, да није паметно да путује са̂м, овако слаб, с оваким душевним расположењем? Нека одгоди пут за њеко вријеме! Слажете ли се са мном?

Јаков. Готово истим ријечима ја сам то говорио, кнеже.

Џиво. Његову је болу једини лијек непрекидан рад и друштво пријатеља.

Ђорђе. Тако је! Добро сте рекли, госпару Ратковићу. То је једини лијек! Пиши, агитуј, Иво! Ја поштујем увјерење, особито твоје — разумијеш ли, твоје увјерење, Иво!

Иво. Драги и добри ујаче, немојте ме сматрати као неко упорно дијете, које треба једнако молити... Пустите ме да идем!... Вратићу се миран и чио!

Ђорђе. Не, него ћеш клонути још већма у туђини! Разбољећеш се! Вјеруј ти моме старом искуству!... Осим тога, ти си потребан својој странци!... Је-ли-те, господо, да је тако?

Џиво. То је један од најглавнијих разлога!

Ђорђе. Ја мислим да нећу увриједити ничију осјетљивост, кад кажем да је Иво душа српске католичке странке, да би она знатно осјетила његово одсуство. Је ли тако, оче Јакове?

Јаков. Ја не могу да дођем к себи од чуда, слушајући вас, кнёже! Ја знам да се ви до сада нијесте слагали са нашим тежњама... по свој прилици ни сада се не слажете, него вас други разлози руководе, али на вашу искреност бићу исто тако искрен. У данашњим тешким приликама, Ивово одсуство много би допринијело растроју наше странке. Настала су таква времена, да ће се сад тек видјети ко је кадар издржати и „на страшноме мјесту постојати“! То је најпречи разлог, који би требало да Ива задржи, али се он, на жалост, не да оразумјети.

Ђорђе (гледајући Ива и за себе). На жалост, он већ и не слуша — баш као да и није овдје!

Џиво. Ми смо наумили да сад тек почнемо озбиљан рад, да покренемо свој лист. Пошто смо пак обијеђени као државни издајници, чак и као оруђе других држава, које нас новцем зајазују, то смо одлучили да лист оснујемо акцијама и прилозима, и да објелоданимо имена свих оснивача и приложника.

Ђорђе. А ја прилажем тисућу форината као оснивач српскога католичкога листа... Објелоданите моје име!

Џиво. Ви, кнеже?

Јаков. Чујеш ли ти ово, Иво?... Тргни се, болан!

Ђорђе. Иво мој, тргни се!... Нијесам ја још сухо, труло дрво, уз које се ти не би могао прислонити!... Ја сам много размишљао овијех дана — размишљао сам дубоко, јер је несрећа заоштрила мој ум, као што је усталасала сав мој осјећајни живот. Стари мрнар и војник, који је свој вијек провео жртвујући се својој дужности, који је обожавао само слијепу покорност, у потоњем часу тек разумједе, да живот има и љепшијех и узвишенијех смјерова, видје твој пут у будућности, синко, нов пут, који треба прокрчити, на коме треба доста жртава принијети, докле се стигне до краја, али на коме ће остати трајан спомен једнога Блашића! Твој ће самохран ујак ићи с тобом, докле га снага не изда, а онда ће се у твоме загрљају смирити... Господо, не одмичите се, молим вас, докле се ја не вратим... Идем да се освјежим на ваздуху!... А имам и разговора с оним другим... с оним другим, знате! До виђења! (Одлази.)

СЕДМА ПОЈАВА

Јаков, Џиво, Иво

Јаков. Ко не вјерује да има чудеса, требало је да буде овога часа овдје.

Џиво. Ја сам просто занијемио!

Иво. Заиста, кад ме оваке ријечи нијесу потресле, то је највеће чудо!

Јаков. Иво!

Иво. Ја вам кажем сушту истину! Могу вам због тога постати одвратан, али се не умијем претварати.

Џиво. Молим те, Иво, да.....

Иво. Опрости, драги пријатељу, али су мени тренуци као часови, и ја те молим да идеш по Силвију, кад је она тако добра да, преко свакога реда, хоће да дође к мени на опроштај.

Џиво (Јакову). Шта да радим?

Јаков. Иди брзо! (Џиво одлази. Јаков сједне у закутак.)

ОСМА ПОЈАВА

Иво и Јаков, послије Ката

Иво. Јадни, добри ујаче, мене ради ти хоћеш да жртвујеш свој мир, да навучеш громове на своју сиједу главу, ти налазиш ријечи, које би камен дирнуле, а ја једва чекам да отидеш!... Много ти знаш, много ти разумијеш, али не знаш шта је љубав — она друга љубав, не твоја, старче, она шта чини чо-

вјека дивом, или слаботињом, као што сам ја сад. (Устави се.) Ах! Да се приберем, да туђу жену дочекам пристојно... Добро је бар што је могу дочечекати у дворници!... Добра Силвија! Осјећам да ће ми теже бити с њом растати се и да... али, не, не, не смије ни помена бити о оној ојађеној души... (Јако.) А зашто не? Та бар слободно је кукати у овом ојађеном дому пошљедњега вечера! (Звони.)... Џиво није дао да с њим идем његовој кући, гдје бих се нашао с Милицом... Паметно је урадио!... Кад ћу већ и ја учинити оно што је паметно! Дуга, бескрајна биће ова ноћ!... Бјежати, бјежати у широки свијет!... Али може ли човјек од себе побјећи?

Јаков. На жалост, не може!

Иво (тргне се). Ко то говори?... А ви сте, оче! Опростите! Ја сам био заборавио да сте овдје.

Ката (улазећи, крсти се; за себе). Блажена Госпо, буди му ти у помоћи! (Гласно.) Госпару Иво, ви сте звонили?

Иво. Да. Молим те, отвори прозоре, јер ово је да човјек полуди од врућине!

Ката. Прозори су отворени, али вама није добро, госпару Иво!... Боље бисте учинили да легнете!

Иво. Мислиш да сам болестан, Като? Не, нијесам! (Погледа на часовник.) У колико је часова вечера?

Ката. Па у девет и по, као обично!

Иво. А сад је тек осам!... Колико има, од кад је ујак изишао?

Ката. Па мало прије оба су госпара изишла. Једва ако су пријешла страдун!

Иво. Ја нећу вечерати, него ми скувај јаку кафу. Имам да пишем ноћас.

Ката. Драги госпару, није добро да пијете толику кафу. Боље ће бити да вам спремим скленицу лимунаде.

Иво. Добра моја Като, учини како хоћеш, ја ћу те послушати! А сад иди! Сад ће доћи госпар Ратковић са својом госпођом.

Ката. Чујем већ нечије кораке и ја сам помислила да се наши госпари враћују, па сам се чудила. (Одлази.)

Јаков. Иво, ја идем у твоју собу, докле свршиш разговор.

Иво. Добро, драги оче! (Јаков одлази.)

ДЕВЕТА ПОЈАВА

Милица, Иво, послије **Мато, Џиво и Јаков**

Иво (идући у сусрет Милици, која је спустила копрену на лице). Драга Силвијо!

Милица (дигнувши копрену). Није Силвија, него сам ја!

Иво (крочи натрашке, стављајући руку на груди). Господе Божь!... Милице! (Изнемогао сједне на наслоњачу. Милица се ухвати руком за наслон од столице.)

Милица. Иво!

Иво (устајући с напором). Је ли ово јава или привиђење?...

Милица. Није привиђење, него личи на њега!... Дошла сам... (Застане.)

Иво. Па дошла си у моју кућу, као моја невјеста!... Ево видиш како је лијепо освијетљена и

окићена — ова старинска дворана, у којој су била многа весеља и опијела... У њој је скоро било опијело мојој матери и нашој срећи!... Сједи, невјесто моја, видиш како те љубазно гледају преци моји! (Показује руком на слике.)... Сједи, мила моја, скоро ће и сватови стићи!... (Милица зајеца, Иво јој се примакне и хвата је за руку.) Дај ми твоју вјерну руку!... Ах, како гори, баш као и моја савјест!

Милица (извлачећи лагано руку). Ах, не говори тако! Ја сам дошла да ти кажем...

Иво. Да ми кажеш, да ми прашташ!...

Милица. Немам шта да опростим! Оно што је у твојој власти, то си ми дао — дао си ми своје срце! Хтио си ми дати и своје име, али у томе те спречава јача сила од свих васионских сила — спречава те воља твоје матере!... И ако смо унесрећени, опет ту вољу дубоко поштујемо. Друкчије мислити не би било достојно ни тебе ни мене.

Иво. Ах, то је глас твога јуначког оца, то је лице твоје паћенице матере, који гину не јадујући се, не мислећи о себи... Јуначка дјевојко, ти имаш милосрђа према слаботињи, према властеличићу, који, не измјеривши своју снагу, мислио је да ће олако раскинути везе, што га спутавају, да ће побиједити невидовне авети, које му претјечу пут живота.

Милица. Нијесам зато дошла, него да те опоменем на дужност, која те везује за твој завичај, што се вјековима одржао у слави и слободи, а коме сад тек пријети домаћа погибија!.. Не доликује бјежати с бојишта баш онда, кад се спрема одсудна битка!...

Иво. Ах... не говори узалудне ријечи!... Ти знаш да не бјежим од страха... Бјежим од мјеста,

гдје сам био срећан!... Бјежим од свега, што ми напомиње прошлост...

Милица. Остани, Иво, тијем прије... што ја одлазим!

Иво. Не, не могу, Милице... бјежимо обоје на два краја свијета!...

Милица. Ах, грешна је твоја упорност!... Ти сам себи нијеси светиња! Много је ствари поврх нас! Ја те преклињем да останеш, преклињем те... ти знаш чиме!

Иво. Доста, Милице, ако Бога знаш! Ти се сама не усуђујеш да изговориш чиме ме преклињеш!... Пошто не могу да умрем, ако ћеш нешто горе, ако ћеш да полудим сад овдје пред тобом, онда настави!... Нема силе на свијету, која би ме могла задржати!... Ја не могу мислити ни радити с ужасним осјећањем, што ме ни за тренутак не оставља — с осјећањем стида од себе сама!... с осјећањем презирања према саму себи! С Богом! (Хватајући је за руку.) С Богом! Ах, мати моја, завјет је испуњен. (Пољуби јој руку. Она се лагано упути к изласку. У тај мах долази Мато са свијећом.)

Мато. Госпару Иво, вратио се прије времена госпар кнез!... Страшно је љут! Свратио је часком у своју собу и рекао да чекате ту са својим пријатељима.

Циво (улазећи). Долази кнез Ђорђе! Шта ћемо сад?

Јаков (улазећи). Хајдемо брже!...

ДЕСЕТА ПОЈАВА

Пређашњи, Ђорђе и Јаков

Ђорђе (живо улазећи). Иво!... Господо!... (Угледавши Милицу.) А и госпођа је овдје!... Пардон,

нијесам знао! (Клања се Милици, која је спустила копрену.)

Дживо (збуњено). Кнеже, ви одиста имате разговора с Ивом?... Ми ћемо се уклонити!

Ђорђе. Не прије него се поздравим са госпођом Силвијом!... Драга госпођо!

Иво. Ујаче, ово је госпођица Милица Томашевићева, која је дошла да се пошљедњи пут види са мном!

Ђорђе. Милица! (Клонувши на столицу, за себе.) Ах, сад већ видим да је ово Божја воља... да ми Јелена даје знак! (Гласно.) Не треба, Иво, да ми је приказујеш... ми смо стари знанци, с том разликом, што, од дана нашега познанства, ја њу високо поштујем, а она се мене доиста грози!...

Иво. Ујаче, шта говорите?...

Јаков. Дакле ви сте се састајали?

Дживо. Сад ми се тек објашњава велика загонетка!

Ђорђе. Племенита дјевојко, ти си сачувала тајну, ти си и мене сачувала од заслуженог унижења!... Хоћеш ли ми дати руку? (Милица обори главу, приђе му и пружи му руку.) Опрости, драго дијете! Тебе је Бог послао овога часа... Иво ће остати и ти ћеш се назвати мојом милом кћерју!

Иво. Ујаче!

Милица. Господе Боже!

Јаков. Кнеже!

Ђорђе (на прекид). Нијесам помјерио памећу — не бојте се! Слушајте!... При пошљедњем своме часу, Јелена ми је оставила други завјет!... Она ме је овластила, ако видим е ће Ивова жртва стати га живота и среће, да га, у њено име, разријешим

од завјета и да благословим њихову љубав!... То је истина, тако ми њена самртнога часа и тако ми моје части!... Једино поставила ми је услов да то не урадим докле... та већ разумијете... докле све остало не покушам. Савјест ми каже да већ нијесам могао оклијевати.

Иво. Мати!... Ујаче!... (Падне на кољена пред Ђорђа и љуби му руке. Џиво и Јаков придржавају Милицу.)

Ђорђе. Да, у самртноме јасновиђењу, твоја се мати ослободила свјетских обзира!... Свемогућа је љубав материнска!... Овијем је и правда задовољена, јер сте достојни једно другога! Овијем је и твоја њежност награђена, твоја примјерна, синовља њежност, драго дијете моје! Ближе мени, ближе обоје!...

Иво (као прије). Ујаче! Мати моја!...

Милица (јецајући, примакне се и клекне с друге стране). Ах, кнеже!

Џиво. Оче Јакове, ово су тек чудеса!

Јаков. Кнеже Ђорђе, у овом часу, ви сте ми толико узвишени над сваким човјеком, колико је наш Дубровник у прошлости узвишен био над свима осталим српским областима!... Ви сте ми у овоме тренутку символ новога Дубровника, који грли своју препорођену дјецу!

(ЗАВЈЕСА ПАДА)

ДОДАТАК

ПРАВИЛА
СРПСКЕ КЊИЖЕВНЕ ЗАДРУГЕ

1.

У намери да потпомогне правилније ширење одабраних дела из лепе књижевности и из опште-корисне поуке и тако да ствара књижницу за све редове народа, оснива се друштво, које ће се звати: „Српска Књижевна Задруга“ са седиштем у Београду.

2.

Српска Књижевна Задруга стараће се:

да критички приређује издања старијих и новијих књижевника српских;

да издаје одабранија дела из савремене лепе и опште корисне књижевности;

да предњачи избором у превођењу и позајмици из словенских, иностраних и класичких књижевности;

да уопште припомогне ширем развићу народне књижевности, олакшавајући издање и ширење књига свима средствима, која јој буду на расположењу.

3.

Српска Књижевна Задруга вршиће свој задатак издајући сваке године по једно коло књига према својим средствима. Једногодишње коло ипак не може обухватити мање од шест књига ни мање од шесет штампаних табака.

4.

Друштвена су средства: улози чланова оснивача и улагача, добит од проданих књига, поклони и завештања, на то одређени, и камата од сталнога капитала.

Али се од свега овога, одређенога за годишњи трошак, одбија 5 од сто и прилаже сталном капиталу.

5.

Стални друштвени капитал чине: улози чланова добротвора и поклони и завештања, на то одређени.

6.

Задруга ће примити и нарочита завештања, намењена на издање дела појединога српскога књижевника или на издавање какве засебне врсте корисних књига, које у њен задатак спадају.

7.

Друштвена су издања: *редовна*, по чл. 3., и *засебна*, по чл. 6. и по нарочитим одлукама управиним.

8.

Задруга има чланове:

почасне (чл. 17. ових правила);

добротворе, који плаћају најмање сто педесет динара једном за свагда, или седамдесет и пет форината;

оснаваче, који плаћају десет динара на годину, или пет форината;

улагаче, који дају годишњи улог од шест динара, или три форинте.

Правна тела (школе, општине, друштва итд.) могу бити само чланови добротвори или оснивачи без права у члану 9.

9.

Оснивачи, који за двадесет година без прекида на време буду полагали свој улог, преводе се у добротворе и престају даље улагати.

Чланови почасни, добротвори и они оснивачи, који су после двадесетогодишњега беспрекиднога улагања постали добротвори, добивају друштвену повељу, и њихова ће се имена објављивати на друштвеним издањима.

10.

Сви чланови добивају сва редовна друштвена издања.

Чланови, који дају годишњи улог, не могу добити књиге, за ту годину издане, ако своју обавезу не испунѐ до дана, који ће управа одређивати.

11.

У управу може бити изабран члан добротвор или оснивач.

Управу састављају десет одборника, који између себе бирају: председника, потпредседника, књижничара, тајника и благајника.

За тајника и благајника може управа узети и задругаре, који нису чланови управе.

12.

Управа се, према књижевним и економним потребама Српске Књижевне Задруге, може делити на одсеке.

13.

Знатнија се питања расправљају у седници целокупне управе.

14.

Сваке године иступају из управе по реду избора два члана, а њихова се места попуњују скупштинским избором.

15.

Свако, у течају изборне периоде, упражњено место у управи попуњује сама управа.

16.

Управа бира у народу друштвене повереннке, преко којих стоји у вези са члановима, шаље књиге, прима улоге итд. Повереници не плаћају никакав улог, а добивају сва редовна друштвена уздања и 2 од сто од новца који прикупе, у име трошкова преписке. Имена се повереника објављују преко новина и на друштвеним издањима.

17.

Управа може поједине повереннке, који се буду за дуже време живље заузимали за Задругу, предложити годишњој скупштини за одликовање особитим признањем или избором за чланове добротворе (без обавезе у чл. 8.).

Управа може поједине књижевнике, заслужне за напредак Српске Књижевне Задруге, одликовати избором за почасне чланове Задругине (чл. 8.).

18.

Управа одлучује о престанку права и дужности појединих повереника.

19.

Скупштина се Српске Књижевне Задруге састаје редовно сваке године о Ђурђеву дне. На скупштину долазе и одлучују чланови добротвори и оснивачи. Управа је дужна објавити сазив скупштине двадесет дана раније.

20.

На скупштини се врше ови послови: управа подноси извештај о свом књижевном раду и имовном друштвеном стању за минулу годину заједно са извештајем раније изабраних прегледача; бирају се два

члана за преглед друштвених рачуна у текућој години; попуњује се управа; бирају се на предлог управе друштвени повереници за чланове добротворе; одлучује се о измени ових правила на предлог управе или педесет чланова добротвора и оснивача; одлучује се о поднесеним предлозима.

21.

Предлози за скупштину редовно се подносе управи тридесет дана пре скупштине, и управа их на дневни ред ставља. Преко овога правила на самој скупштини учињени предлози примиће се на претрес само онда, ако тако одлучи две трећине присутних чланова. Предлози за промену правила објављују се у дневном реду у целини.

22.

Друштвена је рачунска година од првога јануара до тридесет првога декембра.

Управа ће прописати за свој рад пословник и одредити пословне дужности својим члановима, одсецима и друштвеним повереницима, а тако исто и сталну или привремену годишњу награду тајнику, благајнику и њиховим помоћницима.

23.

Ако би се Српска Књижевна Задруга растурила, њено се имање поверава на чување Српској Краљевској Академији, а она ће бити дужна предати га оном друштву, које буде радило на задатку, на коме је Српска Књижевна Задруга радила.

24.

Потписатих седамнаест оснивалаца објавиће ова правила по прописима чл. 37. закона о јавним зборовима и удружењима, и започеће купити Српску Књижевну Задругу по њеним правилима. Они ће, по

истим правилима вршити дужност управе до прве редовне скупштине.

У Београду, шеснаестог априла 1892. год.

Оснoваоци:

Андра Гавриловић, д-р В. Бакић, Дан. А. Живаљевић, Жив. Живановић, д-р Јован Јовановић-Змај, Јован Ђорђевић, Љ. Ковачевић, Љубомир Јовановић, Љуб. Стојановић, М. Ђ. Милићевић, д-р М. Јовановић-Батут, д-р Милан Јовановић, П. П. Ђорђевић, Свет. Вуловић, Свет. Николајевић, Стојан Новаковић, Урош Благојевић.

Да су на другој и четвртој годишњој скупштини основна правила Српске Књижевне Задруге овако измењена и допуњена у чл. 7., 8., 9., 11., 12., 14., 17. и 22., као што су ова правила тврде

27. априла 1897. год.
у Београду.

Председник
Српске Књижевне Задруге
Љ. Ковачевић

Тајник
Х. Лилер

Потпредседник
П. П. Ђорђевић

Благајник
У. Благојевић

Чланови:

Андра Николић
д-р Ј. Јовановић
д-р В. Бакић
д-р М. Јовановић-Батут
Љуб. Стојановић
Љубомир Јовановић

ДОБРОТВОРИ
СРПСКЕ КЊИЖЕВНЕ ЗАДРУГЕ

ЊЕГОВО ВЕЛИЧАНСТВО КРАЉ СРБИЈЕ АЛЕКСАНДАР I.

ЊЕГОВО ВИСОЧАНСТВО КЊАЗ НАСЛЕДНИК ЦРНЕ ГОРЕ ДАНИЛО

I.

Добротвори који су уплатили цео улог:

1. Г. Андра Николић, министар на расположењу — Београд 150 д.
2. Г. Арса Поповић, за ћерку Јелену — Вел. Бечкерек 150 к.
3. Г. Аца Станојевић, штампар — Београд . . . . . . 150 д.
4. Београдска Задруга за међусобно помагање и штедњу 150 д.
5. Београдски Официрски Дом . . . . 150 д.
6. Г. др. Богдан Медаковић, адвокат — Загреб . . . . 150 к.
7. Г.Г. Браћа Алатини, трговци — Солун . . . . . . 1000 д.
8. Г.Г. Браћа Ђорђе и др. Јован П. Панаотовић — Митровица . . . . 150 к
9. Г.Г. Браћа Малићи, трговци — Босанска Градишка 150 д.
10. Г. др. Валтазар Богишић, професор и министар правде — Цетиње . . . . 150 к.
11. Г. Васа Гавровић, великопродавац дувана — Ужице 150 д.
12. Г. Васа Мијатовић, гостионичар — Београд . . . . 150 д.
13. Г. Васа Петрачић, град. поджупан — Љубљана . . 150 к.
14. Г. Вељко Ђ. Рајковић, председник суда — Ћуприја 150 д.
15. Г. др. Веса Николајевић, одветник — Ириг . . . . 150 к.
16. Г. др. Владан Ђорђевић, председник министарскога сатаве — Београд . . . . 150 д.
17. Г. Владимир Матијевић, трговац — Загреб . . . . 150 к.

18. Г. Владислав Алин, трговац — Земун · · · · · · · 150 д.
19. Војна Академија — Београд · · · · · · · · · · · 150 д.
20. Врањска акционарска штедионица · · · · · · · · 150 д.
21. Његова Светост Архиепископ г. Георгије Бранковић — Срем. Карловци · · · · · · · · · · · · · · 150 к.
22. Г. Герман Опачић, епископ новосад.-бачки — Нови Сад 150 к.
23. Главни Одбор Учитељског Удружења — Београд · · 150 д.
24. Главни Школски Одбор — Београд · · · · · · · · 150 д.
25. Г. Глигорије Барусковић, професор — Карловци · · 150 к.
26. Г. др. Давид Коњовић — Сомбор · · · · · · · · · 150 к.
27. † Дамњан Спасић, предузимач, уписала га супруга Живка — Београд · · · · · · · · · · · · · · · · 150 д.
28. Г. Димитрије Властари, банкар — Цариград · · · 150 д.
29. Г. Епископ Димитрије, члан Државнога Савета — Београд · · · · · · · · · · · · · · · · · · · 150 д.
30. Г. Димитрије Крсмановић, трговац — Београд · · · 150 д.
31. Г. Димитрије Стаменковић, београдски трговац, председник Трговачког Удружења и Београдске Берзе 150 д.
32. Г. Димитрије Ћирковић, трговац — Београд · · · 150 д.
33. Г. Димитрије С. Чохаџић, секретар мин. спољ. послова — Београд · · · · · · · · · · · · · · · · 150 д.
34. Г. Драгомир Петра Арамбашића — Београд · · · · 150 д.
35. † Драгутин Бранковић, инж. потпоручник, уписао га отац Стојан Бранковић, инж. потпуковник — Ниш 150 д
36. Г. Драгутин Плајел, директор у пензији — Београд 150 д.
37. Г. Ђорђе Вајферт, гувернер Нар. Банке — Београд 150 д.
38. Г. др. Ђорђе С. Ђорђевић, професор — Београд · · 150 д.
39. Г. Ђорђе Красојевић, адвокат — Срем. Карловци · 150 д.
40. Г. Ђорђе Павловић, трговац — Београд · · · · · · 150 д.
41. Г. Ђорђе Симеуновић — Шид · · · · · · · · · · · 150 д.
42. Г. Ђорђе М. Станојевић, професор Вел. Школе — Београд · 150 д.
43. Г. Живан Живановић, државни саветник у пензији — Београд · 300 д.
44. Г. Живојин П. Симић, професор — Београд · · · · 150 д.
45. Задруга Телеграфско-Поштанска — Београд · · · · 150 д.
46. Зајечарски Официрски Дом · · · · · · · · · · · 150 д.
47. »Зора«, друштво Срба ђака — Беч · · · · · · · · 150 к.
48. Г-ђа Зорка пл. Бајић — Беч · · · · · · · · · · · 150 к.
49. Г. др. Иван Лазаревић, окр. лекар — Ужице · · · · 150 д

50. Архимандрит г. Иларион С. Весић, ректор призренске православне богословије, за књижницу призренске православне богословије . . . . 150 д.
51. Г. др. Илија Вучетић, адвокат — Нови Сад . . . . 150 к.
52. Г. Илија Маргетић, министар у пензији — Београд 150 д.
53. Г. Илија Радовић, трговац — Крагујевац . . . . . 150 д.
54. Иришка задруга за помагање и штедњу . . . . . . 150 д.
55. Г.Г. Јевта М. Павловић и Компанија — Београд . . 150 д.
56. Г. Јован Ђорђевић, професор Велике Школе у пензији — Београд . . . . 150 д.
57. Г. др. Јован Јовановић-Змај, лекар — Београд . . . 150 д.
58. Г. Јован Д. Јовановић, благајник Нар. Позоришта — Београд . . . . 150 д.
59. Ђенерал г. Јован Мишковић, мин. у пензији — Београд 150 д.
60. Г. Јован Ристић, крал. намесник у пензији — Београд 150 д.
61. Г. Јово Барако, трговац — Карловац . . . . 150 к.
62. Г. Јово Петровић-Лучин — Дубровник . . . . . . 150 к.
63. † Јово Шорак-Ђедо, срп. православ. протопоп — Ријека 150 к.
64. Г. Јово Тута, трговац — Мостар . . . . 150 к.
65. Г. Јосиф Чечелски, апотекар — Пожаревац . . . . 150 д.
66. Г. Јоца Ђуричић-Биорац, трговац — Рума . . . . 150 к.
67. Г. Јоца Ж. Јовановић, трговац — Шабац . . . . . 150 д.
68. Г. Јоца Т. Радић — Суботица . . . . 150 к.
69. Г. Јулија Бањанин — Карловац . . . . 150 к.
70. Г. Јулије Бубановић, велики жупан у миру — Загреб 150 к.
71. Г-ђа Јулка и Коста Миленковић, приватијери — Београд 150 д.
72. Г. Каменко Ј. Јовановић, књижар — Панчево . . . 150 к.
73. Архимандрит г. Кирил, настојник Српскога Подворја — Москва . . . . 150 д.
74. Г.Г. Кнежевић и Радовановић, трговци — Краљево 150 д.
75. Књажевачки Учитељски Збор . . . . 150 д.
76. Коло младих Срба — Будимпешта . . . . 150 к.
77. † Константин Вучковић — Сплет . . . . 150 к.
78. Г. Коста Васић — Босанска Градишка . . . . . . 150 к.
79. Г. Коста В. Недељковић, трговац — Београд . . . 150 д.
80. Г. др. Коста Николић, апотекар — Шабац . . . . 150 д
81. Г. Коста Петровић, професор — Београд . . . . . 150 д.
82. † Ђенерал Коста Протић, крал. намесник — Београд 150 д.
83. Г. Коста С. Таушановић, управник Београдске Задруге за међусобно помагање и штедњу — Београд . . 150 д

84. Крушевачка Певачка Дружина . . . . 150 д.
85. Г. Лазар Аничић, трговац — Трст . . . . 150 к.
86. Г. Лаза Гавански — Сентомаш . . . . 150 к.
87. † др. Лаза Ђ. Докић, председник Државнога Савета — Београд . . . . 150 д.
88. Г. Лазар Д. Драгичевић — Грац . . . . 150 к.
89. Г. Лазар Дунђерски, велетржац и економ — Нови Сад 150 к.
90. Г. др. Лаза Илић, окр. лекар — Зајечар . . . . . 150 д.
91. Г. Лаза Лађевић, трговац — Загреб . . . . 150 к.
92. Г. Лука Ћеловић, трговац — Београд . . . . 150 д.
93. Г. Љуба Крсмановић, трговац — Београд . . . . . 150 д.
94. Г. Љубомир Јовановић, професор — Београд . . . 150 д.
95. Г. Љубомир Ковачевић, професор Велике Школе — Београд . . . . 150 д.
96. † Љубомир Ђ. Марковић, уписао га отац Ђурађ Марковић, трговац — Обреновац . . . . 150 д.
97. † др. Љубомир Радивојевић — Каменица . . . . . 150 к.
98. Г. Љубисав Петровић, инж. поручник — Београд . 150 д.
99. Г. М. Анастасијевић — Винковци . . . . 150 д.
100. Г-ђа Марија удова Алексијевића — Сентомаш . . 150 к.
101. Г-ђа Марија Ф. Енгелхарта за Крстомира Петровића из Јездина, ср. трнавскога . . . . 150 д.
102. Г. Марко Стојановић, адвокат и вицегувернер Народне Банке — Београд . . . . 150 д.
103. Г. др. Мика Кондорош, велепоседник — Нови Сад . 150 к.
104. Г. Милан Јанковић, трговац — Велики Поповић . 150 д.
105. † др. Милан Јовановић, професор Војне Академије — Београд . . . . 150 д.
106. Г. др. Милан Јовановић-Батут, професор Вел. Школе 150 д.
107. Г. Милан Капетановић, проф. Вел. Школе — Београд 150 д.
108. Г. Милан Ђ. Милићевић, члан Држ. Савета — Београд 150 д.
109. Г. Милан Мостић, адвокат — Београд . . . . . . 150 д.
110. Г. Милан Николић, чиновник Српске Банке — Загреб 150 к.
111. Г. Милан Петровић, велетржац — Вуковар . . . . 150 к.
112. Г-ђа Милева Ристићка — Чачак . . . . 150 д.
113. Г. др. Милован Ђ. Миловановић, министар — Београд 150 д.
114. Г. Милош В. Валожић, књижар — Београд . . . . 150 д.
115. Г. Милутин К. Драгутиновић, професор — Београд 150 д.
116. Г. Милутин Ј. Марковић, пређ. члан Касационога Суда — Београд . . . . 150 д.

117. Његово Преосвештенство Епископ г. Мирон Николић — Пакрац . . . . 150 к.
118. Г. Мирослав Спајић, трговац — Митровица . . . 150 к.
119. Г. др. Михаило В. Вујић, министар финансија — Београд . . . . 150 д.
120. Г. Михаило Јовичић, винарски трговац — Београд 150 д.
121. Г. Михаило Павловић, трговац — Београд . . . . 150 д
122. Г-ђа Мица Косте Протића — Београд . . . . . . 150 д.
123. Г. Младен П. Стојићевић, трговац — Београд . . 150 д.
124. Г. Н. Н. Б. Гр. (77) . . . . 150 д.
125. Г. Н. Н. Б. Гр. (185) . . . . 150 к.
126. Народна Банка — Београд . . . . 150 д.
127. Наставнице Више Женске Школе школ. 1895-6 године — Београд . . . . 150 д.
128. „Немања“, ложа слободних зидара — Ниш . . . . 150 д.
129. Г. Нико Бошковић — Дубровник . . . . 150 к.
130. † Никола Манојловић-Рајко, свештеник — Слатина 150 д.
131. Г. Никола П. Пашић, пређ. председник министарскога савета — Београд . . . . 150 д.
132. Г. др. Никола Радивојевић, адвокат — Загреб . . . 150 к.
133. Г. Никола Стефановић, председник општине — Београд 150 д.
134. Г. Никола Хаџи-Тома, трговац — Београд . . . . 150 д.
135. Архимандрит г. Нићифор Дучић — Београд . . . . 150 д.
136. Нишки Официрски Дом . . . . 150 д.
137. Окружни Одбор Ваљевски . . . . 150 д.
138. Окружни Одбор Врањски . . . . 150 д.
139. Окружни Одбор Крушевачки . . . . 150 д.
140. Окружни Одбор Моравски . . . . 200 д.
141. Окружни Одбор Подрински . . . . 150 д.
142. Окружни Одбор Пожаревачки . . . . 150 д.
143. Окружни Одбор Тимочки . . . . 150 д.
144. Општина Града Пожаревца . . . . 150 д.
145. Општина Града Смедерева . . . . 150 д.
146. Општина Града Шапца . . . . 150 д.
147. Осечка српска православна црквена општина . . . 150 к.
148. Г. Пера П. Ђорђевић, члан Државнога Савета у пензији — Београд . . . . 150 д.
149. Г. Перо Дрљача, трговац — Босански Нови . . . . 150 к.
150. Г. Петар Веселиновић, управник Народне Задруге — Карловци . . . . 150 к.

151. Г. Петар Николић, трговац — Загреб · · · · · · 150 к.
152. Г. Петар Петровић — Будва · · · · · · · · · · · 150 к.
153. Прва Београдска Гимназија · · · · · · · · · · · 150 д.
154. † Ранко Д. Милутиновић, правник, уписао га отац Димитрије, трговац — Жабари · · · · · · · · · 150 д.
155. Г-ца Регина Јелишева, учитељица — Београд · · · 150 д.
156. Г. Риста И. Иванишевић, трговац — Мостар · · · 150 к.
157. Г. Риста С. Поповић, трговац — Голубац · · · · 150 д.
158. Г. С. Минх, индустријалац — Параћин · · · · · · 150 д.
159. Његово Преосвештенство Епископ Жички господин Сава — Краљево · · · · · · · · · · · · · · · · · 150 д.
160. Ђенерал г. Сава Грујић, изванредни посланик и опуномоћени министар — Петроград · · · · · · · 150 д.
161. Његово Високопреосвештенство г. Хаџи Сава Косановић, сарајевски митрополит у оставци — Уцињ 150 д.
162. Г. Сава М. Новаковић, трговац — В. Најштат · · 150 к.
163. Г. Сава Ж. Обрадовић, трговац — В. Градиште · · 150 д.
164. Г-ца Савка Жељезовскова, учитељица — Београд · 150 д.
165. Г. др. Светислав Шумановић, адвокат — Загреб · · 150 д.
166. Г. Светозар Адамовић, трговац — Беч · · · · · · 150 к.
167. Г. Светозар Милосављевић, члан Државнога Савета — Београд · 150 д.
168. Г. Светозар Стаменковић, београдски трговац · · · 150 д.
169. Сентомашка српска црквена општина · · · · · · · 150 к.
170. Г. Сима Р. Обрадовић, трговац — Београд · · · · 150 д.
171. Г.Г. Синови Димитрија Билића — Мостар · · · · 150 д.
172. „Слога“, богословско-књижевно друштво — С. Карловци · 150 к.
173. Г. Спасоје Стевановић, трговац — Београд · · · · 150 д.
174. Г.Г. Спасоје Трајановић и Синови, трговци — Доњи Милановац · · · · · · · · · · · · · · · · · · · 150 д.
175. Срез Ваљевски, Округа Ваљевскога · · · · · · · · 150 д.
176. Срез Јадрански, Округа Подринскога · · · · · · · 150 д.
177. Срез Јасенички, Округа Подунавскога · · · · · · 300 д.
178. Срез Космајски, Округа Подунавскога · · · · · · 150 д.
179. Срез Крагујевачки, Округа Крагујевачкога · · · · 150 д.
180. Срез Лесковачки, Округа Врањскога · · · · · · · 200 д.
181. Срез Подгорски, Округа Ваљевскога · · · · · · · 150 д.
182. Срез Пожешки, Округа Ужичкога · · · · · · · · · 150 д.
183. Срез Пчињски, Округа Врањскога · · · · · · · · 150 д.

184. Срез Ресавски, Округа Моравскога . . . . 150 д.
185. Срем.-Карловачка Задруга за помагање и штедњу . 150 к.
186. Српска Банка — Загреб . . . . 150 к.
187. Г. Стеван Јевтовић, златар — Београд . . . . . . 150 д.
188. Г. Стеван Крстић, трговац — Паланка . . . . . . 150 д.
189. Г. Стеван Поповић-Вацки, нар. заступник на Хрватскоме Сабору — Товарник . . . . 150 к.
190. Г. Стеван Тубић, чиновник Српске Банке — Загреб 150 к.
191. Г. Стојан Новаковић, изванредни посланик и опуномоћени министар — Цариград . . . . 150 д.
192. Г-ђа Теодора Бошковић, за женску школу Божа Бошковића — Дубровник . . . . 150 к.
193. Г. др. Тоша Недељковић, адвокат — Земун . . . . 150 д.
194. Г. Урош Благојевић, учитељ — Београд . . . . . 150 д.
195. Г. Урош Предић, сликар — Орловат . . . . . . 150 к.
196. Ученице Више Женске Школе школ. 1895-6 године — Београд . . . . 150 д.
197. Г. Филип Р. Вујић, пређ. писар — Београд . . . . 150 д.
198. Г. Филип Јовановић, трговац — Крушевац . . . . 150 д.
199. Г. Филип Павловић, трговац — Шабац . . . . . . 150 д.
200. Г. Франц Енгелхарт, књиговезац — Београд . . . 150 д.
201. Г. Хенрик Лилер, професор — Београд . . . . . . 150 д.
202. Храм Св. Апостола и Евангелисте Марка — Београд 150 д.

II.

Добротвори који уплаћују улог у три годишња рока:

1. Г.Г. Браћа В. Павловићи-Бојаџићи, трговци — Крагујевац . . . . 80 д.
2. Г. Јово Дабовић, трговац — Бања Лука . . . . . . 50 к.

III.

Добротвори по зборској одлуци:

(чл. 17. правила)

1. Г. Антоније Пантовић, начелник министарства унутрашњих послова — Београд.
2. Девојачко друштво — Велика Кикинда.
3. Г. Димитрије Ј. Тричковић, професор — Крушевац.
4. ГГ. Јевта М. Павловић и Компанија, трговци — Београд.
5. Г. Јован Буђин, парох — Дубровник.
6. Г. Михаило Бобић, професор — Смедерево.

7. Г. Павле М. Поповић, професор — Цетиње.
8. Г. Паја Марковић, професор — Срем. Карловци.
9. Г. Радивоје Поповић, уредник „Добротвора“ — Ср. Карловци.
10. † Сава Бјелановић, уредник „Српскога Гласа“ — Задар.
11. Г. Сава Ђ. Омчикус, трговац — Книн.
12. Г. Светозар Брашован, учитељ — Вршац.
13. Г. Тихомиљ Р. Остојић, професор — Нови Сад.

ПОЧАСНИ ЧЛАН:

Г. Стојан Новаковић, академик, изванредни посланик и опуномоћени министар — Цариград.

Фонд попа Михалаћа

који је 17. августа 1892. године основао
син покојнога Михаила Димитријевића, београдскога свештеника,
г. др. Лаза М. Димитријевић
окружни физикус
и предао Српској Књижевној Задрузи да приходом од тога фонда
награди сваке пете године по један спис
износи 1000 динара.

ПОВЕРЕНИЦИ
СРПСКЕ КЊИЖЕВНЕ ЗАДРУГЕ

Алексинац — Г. Петар М. Илић, професор.
Г. Тихомиљ Р. Ђорђевић, професор.

Аранђеловац — Г. др. Негослав М. Велизарић, ср. лекар.

Бадњевац — Г. Милутин Симић, свештеник.

Београд — Г. Андра Аголић, контролор поште.
Г. Анта Боди, члан Апелације.
Г. Анта Голубовић, учитељ.
Г. Антоније Пантовић, начелник мин. ун. послова.
Г. Божидар Јанковић, ђенералштабни пуковник.
Г-ца Босиљка Бошковићева, учитељица.
Г. Вукашин Ј. Петровић, министар у пензији.
Г. Гаврило Р. Раденковић, трговац.
Г. Данило Романовић, трговац.
Г. др. Ђорђе С. Ђорђевић, професор.
Г. Живко Стевановић, философ.
Г-ца Зорка А. Васиљевићева, класна учитељица.
Г. Јоца Константиновић, трговац.
Г-ца Лепосава Бошковићева, предавач.
Г-ца Лепосава Живковићева, учитељица.
Г-ца Лепосава Николићева, учитељица.
Г. Љуба Јоксимовић, књижар.
Г. Милан О. Петровић, виши контролор Жел. Дирекције.
Г. др. Милан Шевић, професор.
Г-ђа Милка Св. Вуловићка, управитељка Више Женске Школе.
Г. Милорад Петровић, професор.
Г. Милош В. Валожић, књижар.
Г. Милутин К. Драгутиновић, професор.
Г. Мита Стајић, књижар.
Г. Михаило Ј. Миленковић, учитељ.
Г. Никодим Ј. Васић, благајник.
Г-ца Регина Јелишева, учитељица.
Г-ца Савка Радичевићева, учитељица.

Бар	— Г. Андра В. Рађеновић, учитељ.
Ријека	— Г. Душан Гвозденовић.

СКУПЉАЧИ ПРЕТПЛАТЕ
ЗА КЊИГЕ СРПСКЕ КЊИЖЕВНЕ ЗАДРУГЕ

Беловар	— Г. Томо Богојевић, шумар.
Бенковац	— Г. Јово Димитровић, трговац.
Беч	— Г. Војислав Кујунџић, медицинар.
Бобота	— Г. Драгутин Протић, парох.
Брод н. С.	— Г Душан Стојановић, пор. официјал.
Будимпешта	— Г. Јован Петровић, правник.
Вараждин	— Г. Велимир Јанковић, парох.
Вел. Бечкерек	— Г. Богдан Свирчевић, учитељ.
Вел. Мучна	— Г. Александар Трбојевић, парох.
Вел. Писаница	— Г. Данило М. Илић, опћ. бележник.
Винковци	— Г. др. Ђорђе Милашиновић, вар. лекар.
Војка	— Г. Ђорђе А. Ресановић, учитељ.
Вршац	— Г. Светозар Брашован, учитељ.
Вуковар	— Г. Велимир Михаиловић, чин. штедионице.
Глина	— Г. Никола Ерцеговац, катикета.
Госпић	— Г. Милан Тркуља, трговац.
Грац	— Г. Петар К. Николић, медицинар.
Грачац	— Г. Јован Лабус, опћ. бележник.
Даљ	— Г. Спасоје Дедић, равн. учитељ.
Дарувар	— Г. Саво Секулић, учитељ.
Долово	— Г. Миле Новаковић, учитељ.
Доњи Ковиљ	— Г. Ђорђе Михаиловић, свештеник.
Доњи Лапац	— Г. Милан А. Милићевић, равн. учитељ.
Дрљаче	— Г. Родољуб Пајић, парох.
Ђеврска	— Г. Спасоје Кнежевић, учитељ.
Загреб	— Г. Милан Николић, чин. Српске Банке.
	— Г. Мита Грујић, учитељ.
Задар	— Г. Михаило Драголовић, прото.
Земун	— Г. Јово Пуљо, књижар.
Илок	— Г. Јован Козобарић, админ. парохије.
Инђија	— Г. Радослав Марковић, парох.
Ириг	— Г. Васа Николајевић, прота.
Јазак	— Г. Васа Латинкић, парох.
Јакшић	— Г. Никола Дан. Ћекић, учитељ.
Каменица	— Г. Јова Драговић, учитељ.
Карловац	— ГГ. Браћа Милићевићи, трговци
	— Г. Никола Крајиновић, рачун. наредник.
Карловци	— Г. Паја Марковић, професор.
Качфал	— Г. Лазар Плавшић, учитељ.
Кистање	— Г. Вељко Радуловић, трг. помоћник.

Кленак	— Г. Антоније Апостоловић, парох.
Книн	— Г. Саво Ђ. Омичкус, трговац и поседник.
Кореница	— Г. Стеван С. Калембер, трговац.
Котор	— Г. Илија Л. Ђивановић, учитељ.
Крижевци	— Г. Стојан Цар, чиновник.
Лежимир	— Г. Урош Возаровић, трговац.
Мартинци	— Г. Стеван Јаноштевић, учитељ.
Мартонош	— Г. Тоша Петаковић, учитељ.
Меленци	— Г. Коста Ристић, трговац.
Мечечнани	— Г. Васо Бањанин, свештеник.
Митровица	— Г. Радивоје Поповић, уредник „Добротвора“.
Нарта	— Г. Марко Шарчевић, учитељ.
Нови Сад	— Г. Божидар Поповић, парох.
	— Г. Тихомиљ Р. Остојић, професор.
Нови Сланкамен	— Г. Милан Црнојачки, учитељ.
Новска	— Г. Јован Метлаш, кот. шумар.
Огулин	— Г. Михаило Грубор, парох.
Окучане	— Г. Васо Вукдраговић, учитељ.
Осек	— Г. Лазар Богдановић, парох.
	— Г. Стева Страјинић, тајник цркв. општине.
Оточац	— Г. Симеун Кончар, учитељ.
Пакрац	— Г. др. Петар Јовановић, кот. лечник.
Панчево	— Г. Вељко Константиновић, учитељ.
Перлез	— Г. Стојан Стакић, учитељ.
Петриња	— Г. Јован Воркапић, катикета.
	— Г. Манојло Шумоња, учитељ Уч. Школе.
Петрово Село	— Г. Н. Ј. Балубџић, трговац.
Праг	— Г. Иван С. Шајковић, философ.
Рогоље	— Г Сима Д. Милеусniћ, учитељ.
Рума	— Г. Душан Поповић, учитељ.
Сент Андреја	— Г. Ђура Малаћ.
Сењ	— Г. Никола Радошевић, свештеник.
Сивац	— Г. Милош Рајић, свештеник.
Слатина	— Г. Лазар Савић, учитељ.
Србобран	— Г. Ђура Страјић, свештеник.
Спљет	— Г. др. Лујо Бакотић, адвокат.
Стара Градишка	— Г. Софра Татомировић, учитељ.
Стара Пазова	— Г. Раде Мандић, равн. учитељ.
Стари Бечеј	— Г. Стеван Жекић, учитељ.
Суботица	— Г. др. Јован Манојловић.
Тараш	— Г. Југ Станикић, парох.
Темишвар	— Г. Душан Берић, учитељ.
Тител	— Г. Стева Атанацковић, учитељ.
Херцег Нови	— Г. Вељко Радојевић, трговац.
Чалма	— Г. Душан Циковац, опћ. бележник.
Черевић	— Г. Јоца Р. Марковић.
Чуруг	— Г. Васа Теофановић, свештеник.
Шибеник	— Г. Данило Петрановић, учитељ.

ИЗДАЊА СРПСКЕ КЊИЖЕВНЕ ЗАДРУГЕ

I коло (1892)

1. Живот и Приκљученија Димитрија Обрадовића, свеска I, за штампу приредио и предговор написао Ж. Поповић. Цена 1·40 дин.

2. С мора и са Сува, црте др. Милана Јовановића. Цена 1·40 дин.

3. Даворје J. С. Поповића, за штампу приредио и речник и предговор написао Љубомир Стојановић. Цена 1·40 дин.

4. Бакоња Фра-Брне, написао Симо Матавуљ; с речником и предговором Љуб. Јовановића. Цена 2 дин.

5. Драматски Списи Косте Трифковића, свеска I, за штампу приредио и предговор написао Данило А. Живаљевић. Цена 1·40 дин.

6. Истинска Служба, написао И. Н. Потапенко, превео М. Ђ. Милићевић. Цена 1·40 дин.

7. Историја Српскога Народа с погледом на историју суседних Хрвата и Бугара, написали Љуб. Ковачевић и Љуб. Јовановић, свеска I. Цена 1·40 дин.

II коло (1893)

8. Живот и Приκљученија Димитрија Обрадовића, свеска II, за штампу приредио и поговор и речник написао Ж. Поповић. Цена 1·40 дин.

9. Мемоари Проте Матије Ненадовића, за штампу приредио и предговор, регистре и речник написао Љубомир Ковачевић. Цена 2·80 дин.

10. Два Идола, написао Богобој Атанацковић, за штампу приредио и предговор написао Андра Гавриловић. Цена 2 дин.

11. Камено Доба, написао Јован Жујовић. Цена 2 дин.

12. Прве Жртве, приповетка из српске прошлости написао Андра Гавриловић. Цена 1·40 дин.

13. Из Природе, мањи списи др. Јосифа Панчића, за штампу приредио и предговор написао Ж. Живановић. Цена 2 дин.

14. С Француског Парнаса, преводи Владимира М. Јовановића. Цена 2 дин.

III коло (1894)

15. Антологија Дубровачке Лирике, за штампу приредио и предговор и речник написао Милан Решетар. Цена 1·40 д.

16. Тамо амо по Истоку, црте др. Милана Јовановића, свеска I, с речником и с картом Индискога Океана и околних земаља. Цена 2 дин.

17. Песме Јована Илића, за штампу приредио Љуб. Стојановић. Цена 2 дин.

18. Драматски Списи Косте Трифковића, свеска II, за штампу приредио и предговор написао Дан. А. Живаљевић. Цена 1·40 дин.

19. Воденица на Флоси, написао Џорџ Елиот, превео с енглескога Андра Николић, свеска I. Цена 2 дин.

20. Воденица на Флоси, написао Џорџ Елиот, превео с енглескога Андра Николић, свеска II. Цена 2 дин.

21. Историја Српскога Народа, с погледом на историју суседних Хрвата и Бугара, написали Љ. Ковачевић и Љ. Јовановић, свеска II. Цена 1·40 дин.

IV коло (1895)

22. Басне Доситеја Обрадовића, свеска I, за штампу приредио и предговор написао Андра Николић. Цена 2 дин.

23. Друга Певанија Змаја Ј. Јовановића, свеска I, за штампу приредио и предговор написао Милутин К. Драгутиновић. Цена 3 дин.

24. Низ старијих приповедака, за штампу приредио и предговор написао Андра Гавриловић. Цена 3 дин.

25. Тамо амо по Истоку, црте др. Милана Јовановића, свеска II, с речником. Цена 3 дин.

26. Бијесни Роландо, спјевао Лодовико Ариосто, препјевао Драгиша Станојевић, свеска I, с предговором, напоменама и речником. Цена 3 дин.

27. Тартиф и Тврдица, комедије од Молијера, превели Јован Ђорђевић и др. Владан Ђорђевић, за штампу приредио и предговор написао Јован Ђаја. Цена 2 дин.

28. Из науке о светлости, написао Ђорђе М. Станојевић, с предговором и 158 слика. Цена 3 дин.

V коло (1896)

29. Басне Доситеја Обрадовића, свеска II, за штампу приредио и поговор написао Андра Николић. Цена 2 дин.

30. Друга Певанија Змаја Ј. Јовановића, свеска II, за штампу приредио Милутин К. Драгутиновић. Цена 3 дин.

31. Слике из сеоскога живота, написао Јанко М. Веселиновић, свеска I. Цена 2 дин.

32. Тодор од Сталаћа, трагедија у пет чинова, написао Милош Цветић. Цена 2 дин.

33. Бијесни Роландо, спјевао Лодовико Ариосто, препјевао Драгиша Станојевић, свеска II, с напоменама и речником. Цена 3 дин.

34. Девајтис, роман од Марије Рођевичевне, превео с пољскога Никола Манојловић — Рајко. Цена 3 дин.

35. Књига о здрављу, српско издање приредио др. Милан Јовановић — Батут, са 53 слике у тексту и 2 засебне таблице у боји. Цена 3 дин.

VI коло (1897)

36. Живот архимандрита Герасима Зелића, свеска I, за штампу приредио Пера П. Ђорђевић. Цена 2 дин.

37. Босанчице, кратке приче из Сарајева, испричао Мита Живковић. Цена 2 дин.

38. Горски Цар, роман, написао Светолик П. Ранковић. Цена 3 дин.

39. Бијесни Роландо, спјевао Лодовико Ариосто, препјевао Драгиша Станојевић, свеска III, с напоменама и речником. Цена 3 дин.

40. Бијесни Роландо, спјевао Лодовико Ариосто, препјевао Драгиша Станојевић, свеска IV, с напоменама, речником и поговором. Цена 3 дин.

41. Историја Карла XII од Волтера, превео Стојан Новаковић. Цена 3 дин.

42. Подземне воде, издани, извори, бунари, терме и минералне воде, написао др. Светолик Радовановић, са 40 слика. Цена 2 дин.

43. Завјет, драмат у 4 чина, написао Симо Матавуљ. Цена 2 дин.

Сва досадашња кола књига могу се добити преко повереника или непосредно од Управе Српске Књижевне Задруге и то: I, II и III по цену од 7, IV, V и VI по цену од 10, а сва кола заједно по 6 динара од кола.

